

DATINA

Serie nouă, anul 8, nr. 94, februarie 2022
www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța
„Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

Foto: Mihaela Burlăcel

- 5 *Info*
12 ani de cântec - *Ana-Maria ȘTEFAN*
- 7 *Dobrogea, oameni și locuri de poveste*
Vânturi și miracole - *Ovidiu DUNĂREANU*
- 9 *Obiceiuri de pe la noi*
Facerile din făurar - *Adrian NICOLA*
- 12 *Personalități românești*
Nicolae Iorga despre neamul românesc în Basarabia - *Anastasia DUMITRU*
- 20 *Oameni care au fost*
Pentru cei de mâine, amintiri din vremea celor de ieri - *Gelu Culicea*
- 22 *Dobrogea mea*
Morile uitate din țara vântului - *Raluca PETRE*
- 25 *Acolo unde s-a născut veșnicia*
Românii redescoperă viața la țară - *Manuela LUNGU-MOLDOVEANU*
- 29 *Povești adevărate*
O iubire de-o viață - *Corina POPESCU*
- 30 *Tradiții grecești*
Vasilopita - *Alexandru CONSTANTINESCU*
- 31 *Românii sunt pretutindeni*
Prietenia în serviciul independenței - *Margareta DONOS*
- 33 *Scriitori dobrogeni*
Romanul unei vendete constănțene - *Marina CUȘA*
- 35 *Spiritualitate*
Iconografia mâinilor în arta religioasă - *Ștefania-Laura ABIBULA-STROE*

Datina, fondată în 1991, serie nouă, Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

ISSN 1221-2253

Director general: prof. Doina VOIVOZEANU

Director artistic: Ștefania-Laura ABIBULA-STROE

Redactor șef: conf. univ. dr. Aurelia LĂPUȘAN

Redactori: Ana Maria ȘTEFAN, Iulia PANĂ, Raluca PETRE,
Ovidiu DUNĂREANU, Adrian NICOLA, Margareta DONOS, Manuela LUNGU-MOLDOVEANU

Director economic: Alina ONEL

Tehnoredactor: Traian Mircea VOINEAGU
Corector: Daniela Andra COJOCEA

Ilustrația este asigurată de cursanții cercului de fotografie
al Centrului Cultural „Teodor T. Burada”, profesor Iulia PANĂ

Copyright text și fotografii © Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”
Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina
Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, B-dul. Alex. Lăpușeanu nr. 163, fotoartagfa@yahoo.com
Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța
Strada Dumbrava Roșie nr.15, Tel: 0241 619 293
E-mail: scoaladearte.constanta@yahoo.com

Fiecare început de martie ne este consacrat. Odă femeii-mamă, soție, bunică, muncitoare, casnică, de aici și de oriunde. Într-o adevărată euforie de moment toți bărbații - sau o majoritate, să zicem – sunt ațintiți spre florării, bijuterii, cofetării, care cum poate și vrea, pentru a dăruii femeii din apropiere - iubită, soție, colegă, mamă, mătușă -, măcar un mărtișor, o floare, o ciocolată. Și ce, nu ne place? Gestul este frumos, educativ, provocator. Doar că trece precum clipa.

De ce trebuie femeia să fie cinstită doar în martie și nu și în alte luni ale anului? De ce trebuie să primim declarații de iubire, de prețuire, de respect doar pentru că fila din calendar arată 1 sau 8 martie? Atunci când se umplu restaurantele de chicotelile doamnelor puse pe distracție, pe experiențe noi, pe libertăți într-o gamă infinită de manifestări?

Astăzi femeia nu mai așteaptă ziua prescrisă ei ca pe o fugă de-acasă. Ea poate dispune neîngrădit de timpul și vrerea ei, de poftele și anturajul ei. Se luptă pentru acestea de două secole împlinite. Pentru prima dată, în constituția Moldovei de la 1822 se pomenea de egalitate în fațalegilor, „fără deosebire de obraji, de asemenea și în privința libertății individuale și a muncii”. La 1866, Ion Heliade Rădulescu explicând în tânărlul Parlament român că, în principiu, era de acord ca femeilor să li se dea dreptul de vot, considera momentul totuși inoportun. Tot inoportun avea să fie și cu prilejul modificării constituției din 1884, când o propunere semnată de 17 deputați a fost respinsă în ședința Camerei din 16 mai: „Nu putem da drept de vot femeilor, adică să le egalăm politicește cu bărbații, când noi nu am egalat, până acum, nici pe bărbați împreună. Nu avem egalitatea dreptului de vot, spunea Lascăr Catargiu în discursul de respingere. Totodată, se afirma formal că emanciparea femeilor este o problemă importantă, dar nu a prezentului, ci a viitorului. Și cu toate acestea, încă din 1837, Ion Eliade Rădulescu scotea revista Curier de ambe sexe pentru că „jumătate din omenirea contemporană este de sexul cel frumos și deosebit că și ea poate să-și reclame în soțietate drepturile de om atingătoare la felul său”.

Cu toate aceste împotriviri, de formă și fond, România este una dintre primele țări care permite accesul femeilor în universități din 1866. Și abia peste două decenii accesul femeilor în facultățile de profil!

Pas cu pas au obținut femeile din România câte puțin din ceea ce li se cuvenea. Au avut mereu printre ele personalități puternice care au deschis drumul emancipărilor, au pătruns în sanctuarul dedicate exclusiv lor, bărbaților, le-au dovedit că sunt egale, dacă nu chiar mai egale cu ei.

Cea mai puternică mișcare feministă românească care a introdus femeia în arena competiției sociale și politice s-a înregistrat după Marea Unire de la 1918. Având printre liderii de forță și pe persuasiune pe regina Maria, pe Marta Bibescu și, în spațiul nostru dobrogean pe Maria Dimitriu Castano.

Tot atunci s-au înființat asociații și organizații fondate de către femei, inițial cu un specific de binefacere considerându-se că emanciparea era posibilă numai prin educație pentru “iluminarea femeilor”. Cultura și educația erau considerate cele două arme care putea sprijini includerea femeilor în societate. Ceea ce este a rămas și paradigma secolului XXI!

Câteva repere istorice: în România, în 1919, lua naștere Asociația de Emancipare Civilă și Politică a Femeii Române, prezidată de Elena Meissner. În 1916, prințesa Alexandrina Cantacuzino creează Societatea Națională Ortodoxă a Femeilor Române, cu scopuri caritabile.

Maria Baiulescu ia comanda Uniunii Femeilor Române și Elena Meissner este președinta Asociației pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor Române.

Aceste asociații și organizații caritabile au avut rolul de a declanșa un orizont al speranței extrem de extins, care cu greu ar fi putut fi acoperit de organizarea politică, socială și culturală ce le-a succedat.

Sigur, exemplele sunt numeroase. Maria G.L.Dimitriu Castano este una dintre primele femei jurnalist din Constanța. A condus "Ziarul

nostru", publicație bilunară a Asociației feministe din Galați și Constanța. Maria G.L.Dimitriu Castano este o luptătoare pentru emanciparea acestei categorii sociale, începând cu cea culturală, dar neexcuzând frontul politic și social. A creat filiale ale asociațiilor feministe în satele Dobrogei. Ziarul care va apărea în perioada 1925-1929, apoi 1930-1937 sub deviza "Făptuiește ceea ce conștiința îți poruncește", cu sediul în Constanța, strada Decebal 26, poartă pregnant amprenta conducătorului lui.

La 1 aprilie 1930 un comitet de direcție compus din Maria G.L.Dimitriu Castano, profesoară, domiciliată în Constanța, președintă, Louise Irimescu, vicepreședintă, Silvia Constantinescu, vicepreședintă, Virginia Stoicescu, secretară, Constanța Cotovu, casieră, toate domiciliată în Constanța, solicitau președintelui Tribunalului Constanța personalitate juridică pentru Asociația pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române cercul Constanța, ce se constituise la 20 februarie același an. Obiectivul asociației era educația politică, socială și culturală a femeii în scopul de a o pregăti pentru exercițiul drepturilor civile și politice, pentru emanciparea ei deplină civilă și politică, de a coordona și solidariza într-o acțiune unică acțiunile izolate urmărind același scop, de a ajuta statul, județul, comunele, așezămintele de utilitate publică și societățile particulare în toate operele în care se cere concursul femeii; de a înființa și conduce instituții de cultură, educațiune și prevedere socială.

Asociația era, deci, politică, culturală și educativă având scopul de a lupta pentru emanciparea deplină civilă și politică a femeii române, de a pregăti femeia pentru exercițiul drepturilor politice și pentru îndeplinirea funcțiilor publice, de a lucra pentru întărirea și dezvoltarea mișcării feministe, căutând pe de o parte de a grupa în jurul programului său elementele convinse și active, iar pe de altă parte de a coordona și solidariza într-o acțiune unică acțiunile izolate, urmărind același scop.

Acțiunea de propagandă a asociațiunii în vederea scopului ei va fi permanentă și se va exercita prin organizațiile sale pe întreg teritoriul țării și în toate straturile societății pe calea presei.

Excursul nostru de până acum aduce în actualitate o știre care a trecut neobservată în

aceste zile tensionate: România s-a poziționat pe locul 10 în rândul țărilor europene după numărul femeilor care lucrează în sectorul de știință și inginerie în anul 2020. O cifră importantă: circa 559.700 de persoane. Dacă raportăm acest număr cu cel înregistrat în 2020, în Uniunea Euro-peană, unde lucrează aproape 6,6 milioane de femei de știință și ingineri, în creștere cu 254.500 mai mult decât în 2019, reprezentând 41% din totalul angajaților din sectorul de știință și inginerie, informația capătă alte dimensiuni. Spectaculoase chiar!

Pornind de la aceste realități ar trebuie evident să ne redefinim poziția la masa comunității: nu ne trebuie doar o zi cu ghiocei și ciocolată, ci 365 de zile din fiecare an pentru a ne simți cu adevărat onorate și respectate. Drepturi câștigate, drepturi cu caracter permanent. Depinde de noi, femeile, cum le vom face cunoscute și respectate!

Foto: Andrei GHEORGHE

Copiii care cântă sunt mai aproape de soare – G. Enescu

Grupul Vocal „Giocosu”, din cadrul Centrului Cultural Județean Constanța "Teodor T. Burada", înființat în anul 2010, este proiectul de suflet al entuziastei profesor Rodica Iftime (după cum chiar ea ne mărturisește), născut din pasiunea pentru muzică, din bucuria de a lucra cu copiii, din dorința de a descoperi talente și de a constitui o formație corală cu care să participe la spectacole și la diversele evenimente culturale, organizate pe plan local sau la nivel județean.

Membrii grupului - cu vârste cuprinse între 6 și 11 ani - provin de la cursurile de canto sau pian, pe care profesoara le susține de mai bine de un deceniu, precum și de la clasa Vadim Iftime, profesor de canto în cadrul aceleiași instituții. Amintim că mulți dintre elevii instruiți de cei doi, care au cântat și în grupul vocal, au obținut premii importante la concursurile și festivalurile de muzică ușoară naționale și internaționale, iar unii au ajuns finaliști în emisiunile concurs - de talente, cum ar fi: „Next Star”, „KIDSing”, „X Factor”, „DreamStar Junior Music Contest” - sau au fost selectați pentru „Vocea României”.

De-a lungul celor 12 ani de activitate, în Giocosu s-au perindat peste 100 de copii, foarte talentați, cu glasuri diafane, care, laolaltă, generau sonorități angelice. Iar, pentru a face parte din ansamblu, pe lângă aptitudini muzicale, este nevoie de mai multe ingrediente: disciplină,

Colindători ai Centrului Cultural „Teodor Burada”

seriozitate, participarea la toate repetițiile, precum și memorarea pieselor din repertoriu; astfel copiii se deprind de mici cu munca în echipă.

Despre ce înseamnă activitatea în cor, despre atmosfera de la repetiții și de la spectacole, ne-a spus câteva cuvinte Teodora Minea, cea mai longevivă membră și solistă a grupului, în prezent cursantă la Clasa Canto-muzică ușoară, Instructor canto, anul II, prof. Rodica Iftime:

„Grupul Vocal „Giocosu” înseamnă mai mult decât colegialitate sau coordonare, înseamnă prietenie, susținere și așa cum se poate subînțelege chiar din nume, veselie. De-a lungul timpului, grupul a cunoscut noi chipuri și s-a despărțit de cei cărora le-a oferit ceea ce avea mai bun. Experiența din cadrul corului mi-a oferit posibilitatea de a descoperi domeniul muzicii, care m-a fascinat încă de la primul arpeggiu. Chiar dacă emoțiile erau copleșitoare de fiecare dată când urcam pe scenă, m-a ajutat enorm faptul că eram alături de colegii mei, mai mici și mai mari, deoarece cu ajutorul lor am reușit să înțeleg și să înving teama de cântat în public. Am părăsit grupul vocal în urmă cu câțiva ani, dar de fiecare dată când profesor Rodica Iftime mă invită să particip la evenimente împreună cu proiectul ei

30 nov. 2010, pe scena Casei de Cultură a Sindicatelor, Constanța

Foto: 16 iunie 2019, Centrul Multifuncțional Jean Constantin – Grupul Vocal Giocosu, alături de prof. Rodica Iftime - recital în deschiderea festivității de premiere a Concursului Național de Interpretare Pianistică „Piano Art”

"de suflet", accept cu aceeași bucurie simțită la vârsta de 9 ani."

Dar, de ce a fost „botezat” grupul astfel? „Giocosu” (provine din limba italiană) este un termen de mișcare utilizat în muzică și indică, mai degrabă, o stare a interpretării unei piese muzicale: vesel, jucăuș, amuzant. Ca numele

pe care îl poartă, membrii grupului au creat, la fiecare apariție pe scenă, o atmosferă veselă, de sărbătoare, încărcată de emoție și bucurie, într-o împletire armonioasă a diferitelor genuri muzicale abordate.

Portofoliul repertorial cuprinde, cu precădere, piese românești pentru copii, cu tematică: cântece de primăvară sau dedicate mamei (de 8 Martie), piese pentru ziua de 1 Iunie, colinde, cântece patriotice, dar și piese din repertoriul internațional de muzică pop, ce au fost prezentate frecvent în spectacole - marcând, uneori, sărbători importante din calendarul evenimentelor culturale (Ziua Dobrogei, Ziua Națională a României, Ziua Culturii Naționale) - dar și în alte manifestări artistice, în emisiuni TV, recitaluri la Muzeul de Artă și în alte săli (Biblioteca Județeană, Delfinariu, Sala Centrului Multifuncțional Educativ pentru Tineret Jean Constantin) și muzee, în locații neconvenționale sau în aer liber.

Memorabile sunt concertele de colinde, organizate de Arhiepiscopia Tomisului aproape în fiecare an de Sf Andrei (pe 30 noiembrie), pe scena Casei de Cultură a Sindicatelor din Constanța, unde se bucurau de mare

succes și copilașii în roșu, așa cum li se spunea, după culoarea vestimentației, copiilor din Grupul Vocal Giocosu. Apoi, spectacolele ce se desfășurau în Orășelul Copiilor sau la Pavilionul Expozițional, la care îi puteam urmări pe “micuții artiști”, coordonați, cu profesionalism și multă dăruire de profesoara Rodica Iftime.

Și cum la cor copiii au învățat să fie generoși, să fie buni cu semenii, de câte ori se ivește ocazia, participă la spectacole caritabile, susțin recitaluri în fața vârstnicilor din cămine, mai ales în preajma marilor sărbători religioase, interpretând un repertoriu emoționant, ales cu grijă, aducând alinare sufletelor aflate departe de cei dragi sau în suferință.

Pentru mine, activitatea cu Giocosu înseamnă

pasiune, bucurie, frumusețe, satisfacție, ceea ce mă ajută să-mi păstrez echilibrul interior. Deși e muncă, eu n-o simt ca atare, ci ca pe o relaxare. De obicei, repetițiile se desfășoară seara, după o zi cu multă activitate. Dar, niciodată nu mă simt obosită, ci, dimpotrivă, plec acasă încărcată cu energie pozitivă.

... Cele mai frumoase și mai înduioșătoare amintiri le am de la recitalurile susținute la casele de bătrâni și în cadrul concertelor caritabile - ne mărturisește Rodica Iftime, coordonatorul Grupului.

Și, pentru că anul acesta, în martie, se împlinesc 12 ani de la înființarea grupului, îi urăm viață lungă cu succese și multe apariții, care să încânte publicul constănțean, la fiecare sărbătoare!

Dobrogea, oameni și locuri de poveste

Vânturi și miracole

Ovidiu DUNĂREANU

Ostrovul, ca toate satele de pe fața pământului, își avea, și el, vânturile lui: Vântul alb, Crivățul, Munteanul, Răsăritul, Cornul caprei.

Vântul alb se ițea de la miazăzi, de pe coclaurii de piatră ai Greciei și ai munților Bulgariei. Vânt sec și încăpățânat, vărza cerul cu tibișirul unor trâmbțe înecăcioase și orbitoare de praf, șuiera fierbinte a pagubă și usca totul în cale...

Crivățul năvălea din partea ailaltă, dinspre miazănoapte, slobozit tocmai de dincolo de imperiul stepelor rusești. Primăvara și toamna venea cu frig și ploi mărunte, dese, chinuitoare. Vara, aducea răcoarea mult râvnită. Iarna, se năpustea ca bezmeticul cu neguri vâscoase și grele, cu vifornițe și geruri de crăpau pietrele. Bătaia lui cerea, atunci, nouă cojoace și foc zdravăn...

Munteanul sau Traistă goală, cel mai înșelător și de nici un folos, spulbera întins dinspre soare-apune și vânzolea turme huruitoare de nori negri, bolovănoși. Pe moment, oamenii își puneau mari nădejdi în ploaia salvatoare cu care-i amenința,

adevărată mană cerească pentru grâul pipernicit și porumbul întors, pentru viile și livezile pleoștite de pe platourile din preajma satului. Dar se lămuriau repede cu cine aveau de-a face. Traistă goală se dovedea, ca de obicei, că numai grozăvenia și gălăgia erau de el. Așa cum sosea, tot așa și trecea, fără să lase în urmă nici măcar un strop...

Răsăritul sau Vântul de jos pornea, hăt, de pe Marea Neagră și se abătea asupra satului de peste dealul Dervent. Odată scăpat de pe culmea lui, o ținea, aprig, în sus pe albia vastă și luminoasă și pe sub malurile abrupte ale Dunării. Întâi și întâi se încontra cu undele brațului vechi al acesteia, ridicând valuri primejdioase, care înfricoșau pe barcașii și pescari, pe căpitani de șalupe și pontoane, pe cârmacii de bacuri și șleपुरi. Se arunca asupra insulelor, răvășea de la un capăt la altul pădurile, înspăimânta și puneă pe goană vacile, caii și oile pe islazurile de-acolo. Apoi îi cășuna nebun, tunând și fulgerând, pe năboiul de apă de la Dunărea Mare. Îl lovea

piepțiș, îl frământa și-l zguduia nestăpânit, dând impresia că vrea să întoarcă fluviul înapoi din drum și nu altceva. Răscolea și ridica nisipul fin și arzător al reniilor și aprindea cu negurile lui roșiatice miraje pe zările de peste Balta Țării și Gura Borcii.

Cornul caprei, un vânticel parșiv, deșteptat la sfârșitul lui Făurar din căldările Munților Balcani, se strecura sprinten și unduitor ca șarpele pe văile acestora și ale Deliormanului, până la Dunăre, în dreptul satului. Împungea ușor, calduț, înmiresmat, topea zăpada și rodea gheața, întetea pripeala razelor de soare, făcea să plesnească mugurii migdalilor și să tresară sevele în tufele arțagoase de măceși, gheorghini și porumbări. Avea rostul de a trezi în inimi senzația unei primeniri apropiate. Iarna se ducea pe pustii, iar primăvara se pregătea de zor să bată la ușă...

Și mai băntuia încă un vânt, Vântul turbat. El se dezlănțuia din senin, în luna lui cuptor, când îți era pe lume mai bine, acolo unde nici cu gândul nu gândeai, cu vârtejuri grozave, drepte, ca niște pâlnii, până în țăriile cerului. Întuneca văzduhul, vuia precum un balaur cu șapte capete, de ți se făcea pielea de găină și-ți îngheța sângele în vine. Îți găurea pieptul, te trântea dintr-o lovitură la pământ ca pe nimic și-ți pârjolea cu limbile lui de foc obraji, buzele, ochii, părul și mâinile. Te îngropai în țărâna usturătoare și o făceai pe mortul, până se potolea prăpădul. Sorbea apa cu pești, broaște și raci a fluviului și a ghiolurilor și o vărsa la mare distanță, înlăuntrul podișului, peste sate, păduri, câmpuri și canarale. Lua pe sus ce întâlnea – căpițe, acoperișuri, căruțe, bărci, cogeamite acareturi, animale, orătănii, iar acolo unde putea, chiar și oameni. Absolut

toate ce nu mișcau și toate ce aveau suflare, nu scăpau de a nu fi azvârlite, peste voia lor, în slava cerului și cărate cine știe unde. În câteva clipe răsturna așezările și le schimonosea, de nu le mai recunoșteai. Dobitoacele căpiau pe ruptelea, iar copiii, femeile și bărbații cădeau pe capete la pat.

Se știa bine că Vântul turbat, nimerind odată pe ceairul de la coada ghiolului Bugeac, pe coastă, lângă pădurea Căsăca, peste Egreta, una din ciobănițele tinere și ale naibii de dârze și de frumoase din neamul lui Cercel Staicu, s-a împreunat cu ea, iar fata, când i-a venit sorocul, a născut o nălucă.

Din când în când sătenilor, ieșiți la muncă sau aflați din alte pricini prin acele locuri, li se înfățișa în marginea porumburilor, a viilor sau a pârluagelor, ori pe cărările încurcate ale plantațiilor de salcâm – la Gagea, la Găliceanu, Florescu sau Trică –, dar și la dereaua almalâienilor și pe drumul ascuns de pe Trâncoviță, un copil ca din altă lume. Despuiat, cu pielea de un albastru strălucitor, cu părul scurt, de culoarea paiului de orz copt, jucând în găvanele mari două zvârlugi de ochi verzi, limpezi, fosforescenți, îi lăsa neputincioși de a mai îngăima o vorbă și de a mai face un pas. Băiețelul chicotea năzdrăvan, surâdea prietenos, le fericea sufletele cu privirea lui îngerească și, ca fulgerul, dispărea fără urmă.

Zadarnic se înverșunau unii să stea la pândă, să-i dibuiască sălașul și să-l prindă. Nicio urmă, niciun semn cât de mic, nu li se da în vileag. Acum îl vedeai aici, iar peste o clipă răsărea în altă parte, pe pământ ca oamenii, pe apă ca peștii, prin aer ca păsările. Umbla zvonul cum că vedenia, făcută de Egreta cu Vântul turbat, era sortită să rămână mereu copil și să nu poată fi prinsă niciodată, nici chiar de cei ce o zămisliseră.

Foto: Aurelia Lăpușan

Bun găsit dumneavoastră, cinstiți gospodari!

Mai cu iarnă, mai fără iarnă, iaca a venit luna lui Făurar, numită așa căci este o lună a facerii. I se mai spune și luna Faurului, adică a făuritorului, mai cu seamă a fierarului, omul care în vremurile de demult, arzând la flacăra dogoritoare și purificatoare, grăbită de foale, pietrele anume alese din inima muntelui, scotea din ele fier, iar din fier făurea uneltele cele trebuitoare omului pentru a-și face traiul mai ușor. Faurul, fierarul, era om de seamă al satului, vrednic, tăcut și negru de afumătură precum Mutul, omul veseliei atât de folositor cetelor de călușari de pe la noi. Eu l-am asemuit cu acesta, căci și unul și altul multe știau multe se și pricepeau a le pune bine pe fiecare, la locul potrivit.

Mulțime de treburile făcea omul satului în zilele lui Făurar. Era pe terminate vremea clăcilor la scărmanat, dărăcit, tors, răsucit fire și făcut sculuri și suveici, căci de acum războaiele de țesut se cam adunau de prin odăi, dar încă erau de curățat boabele de pe știuleții de porumb, care cu o „curătoare”, o fâșie de fier zimțată pe o parte, trecută peste palmă, care cu un ciocan de porumb dacă nu avea „curătoare”. Erau gospodari și din cei care aveau sau împrumutau

o batoză de mână, în care băgai știuleții pe sus, dădeai de manivela unei roți și scoteai boabe pe o parte de jos, iar cocii despuiați, roșietici și pufoși, pe cealaltă.

Se pregătea sămânța și pentru păioasele neșemănate din toamnă, lopătându-se aceasta pentru a prinde aer și a goni din ele gărgărițele și alte insecte dăunătoare, dar se și pregăteau temeinic plugul, trupuța cu cormana, plazul și brăzdarul lui, se înlocuiau colții lipsă ai grapei și se cercetau frâiele cu care trebuiau să-l tragă animalul, precum și pieptarul, fâșia mai lată ce se trecea pe sub pieptul animalului ca să-i fie și lui mai ușor, iar curelele să nu-l pătrundă. Fiindcă, trebuie să spunem în gura mare, animalul este și mai ales era în alte vremuri aproapele gospodarului, iar el nu trebuie să sufere o povară mai mare și mai grea decât i s-a hărăzit a duce, forțându-l prin silnicii să-și rupă bieteale lui oase.

A trecut vremea tăierii porcilor, când mulți ce-și spun gospodari au arătat semenilor din sacrificarea lor circ și s-au fâlit cu fapte nedemne, păstrând adesea amintiri cu chipurile vesele, încălzite de rachiu și foc, alături de ale hălcilor de carne și fețele îngerești ale copiilor. Bag de seamă că trebuiau și ei, sărmanii, să afle barbariile vieții încă de când prindeau a se ridica de la pământ. De acum, din Făurar, omul mănâncă ce se mai găsește pe la streașina casei ori prin beci și, vorba cântecului, „mă tot uit la răsărit/ să văd primăvara viind”, cu ierburile și legumele ei. Iar dacă nu a venit, mă mai mulțumesc și cu o strachină de nuci, un pumn de poame uscate ori vreo bucată de afumătură, după munca din ziua aceea.

De acum, din Făurar, gospodarul privește pasărea și animalul din curte ca pe darurile sfinte, căutând a le păstra sănătoase și a le prăsi, pentru a se bucura de ce primește de la ele întregul an. Este vremea când ciobanul caută prin saia cărei oi i se apropie sorocul de fătare, pentru a-i face codineala, adică a le tunde pe la uger și în dosul cozii, ca să nu dăuneze în timpul fătării și la suptul mieilor. I se ușurează culcușul viitoarei mame în loc cu liniște, pe unde trece mai puțin om și animal. Va voi să știe dacă mieilor plăpânzi nu

le va fi rece, dacă animalele rele nu le vor simți mirosul de lapte și vor da ocol să le mănânce

Este vremea când gospodinele aleg cloștile și le pregătesc locul de clocit, dar mai ales timpul la care se aleg ouăle pe care cloșca va sta răbdătoare, fără a se ridica după voia sa, spărgându-le sau înțepându-le cu ghearele. Femeile satului aveau prilejul să facă schimb de ouă cu suratele lor pentru a împrăști fața ogrăzii. „Îmi dai tu ouă de la găina cu gâtul golaș, iar eu îți dau de la cea cu cioareci, cu pene frumoase pe la picioare.” „Îți dau două ouă de la moțata mea, pentru numai unul de la curca sau gășca ta.” „Dacă-mi dai și mie ouă de la bibilici, îți dau și eu câteva de la găina care face ouăle pestrițate. Vreau să dau nepoților de sfintele Paști câte un ou de bibilică, cel mai tare la ciocnit, chiar dacă juratele alea de păsări îți fac capul calendar și cobesc cu păcat-păcat al lor.” Și câtă grijă de atunci, începând cu căutat bănuțul oului în lumina lumânării, lângă pragul ușii, cu cercetarea zi de zi a ouălor de sub cloșcă și grija ca aceasta să nu fugă după ouă; câtă grijă pentru ghemotoacele mici, galbene, ce par neînfricate încă de la ieșirea de sub penele mamei, dar pentru care trebuie să renunți a da pe gât paharul cu rachiu pentru a băga în el ghearele mititeilor, altfel nu vor fi în stare să ajungă la strachina cu păsat...

Și câte alte griji pentru vietatea din ogradă, din ocolul, din staulul, din curtea ta, cu care ai învățat să viețuiești alături, de care te-ai învățat să te folosești, dar cărora ai învățat și a le dăruia nu doar hrană și loc pe care să-l știe drept curtea lor, dar și multă dragoste, patima ta de a nu dormi atunci când lui nu-i este bine, ca și cum ar fi unul din familia ta.

Plugarul stă la spatele iepei, vacii, scroafei când știe că i-a venit sorocul de a făta uneori nopți întregi, căutând a ști câți pui vin, cum sunt așezați când dau cu ochii de lumea noastră, pentru ajutarea animalelor gestante să fete

ușor, aducând pe lume cât mai mulți pui teferi. Ca atunci când se naște puiul de om, li se taie și acestora legătura cu mama, iar omul îi dă un nume, de cele mai multe ori după ziua în care au fost fătați: Viorica, vițelușii celei fătate vineri, Marcel, mânzului fătat în zi de marți și tot așa. Unii sunt bușumați bine la venirea lor pe lume cu un șomoig de paie sau de fân, alții sunt șterși blând cu o cârpă groasă și uscată, precum copiii la prima scaldă și sunt mângâiați cu drag și ajutați să se țină pe picioarele lor.

Mi-a fost dat să văz aici, în ținutul dintre Dunăre și mare, dar și în alte locuri unde oamenii au dragoste de oi și capre, cum stăpânul casei îi leagă la gât mielului sau iedului ce abia se poate ține pe picioare un ciucure, un canaf, un motocel tocmnit din lâna roșie rămasă de la țesutul covoarelor pentru a-l feri de deochi, și îl poartă sub cojoc taman în odăile călduroase în care copiii sau nepoții lor stau la adăpost de frigul iernii. Nimic mai frumos, mai duos, mai plin de gingășie nu poți afla decât în ochii acelor copilași care primesc în brațe fragedele făpturi!

Și nu doar firul roșu este pus în slujba animalului tău drag. Ori de câte ori omul vine de la biserică, aducând cu sine agheasmă, acesta găsește de cuviință să stropească cu ea animalele și păsările curții, chiar să le pună în apă câteva picături, pentru a le feri de boli și rău. Mieii, iezii, vițelii, sunt dați la supt, la ugerul mamei, mai ales când nu-i doar un singur pui la o mamă, trebuie avut grijă ca hrana primită de la mamă să fie îndestulătoare, trebuie văzut dacă este destul colostru cât le trebuie ca să prindă puteri, altfel le vor ține biberonul precum copiii. Toate au dichisul lor, căci puilor de curcă trebuie să li se dea boabe de piper pe cioc pentru a-și întări măruntaiele, de rățișoare trebuie să ai mare grijă, căci în firea lor stă apropierea de apă, iar scâldatul în apa rece, când încă au pe ele puf și nu pene, le duce la pieire. Trebuie să țină minte

dacă au trecut cele 42 de zile de la fătare după care purceii sunt înțărcați, trebuie să știe că oile nu sunt doar oi și altfel trebuie dusă grija celor fătătoare, într-un fel al oilor cu doi miei, altfel al mioarelor și al oilor rele mame, așa cum se face și în casa de om.

Ce ziceți, domniile voastre? Nu sunteți de părere că treburile astea nu-s floare la ureche, că este mult mai greu să crești animalele decât să le mănânci, pe ele și ce ne dau bun ele? Ca să știe toate astea, oamenii satelor nu țin în odăile lor mici vrafuri de cărți. Creșterea păsărilor și animalelor se învață văzând, ascultând și făcând pe lângă cei care știu să facă treburile astea ani de-a rândul, punând alături de muncă dragostea de animal sau pasăre. Cu cât ne tragem mai departe de satul românesc, iar toate învățăturile acestea încep cu „a fost odată, ca niciodată”, cum bag de seamă că încep uitarea și mulțumirea cu ce primim și parcă începem a ne îndoi că „veșnicia s-a născut la sat”. Privind dincolo de vârful ciubotelor și rotirea acelor ceasornicului, îmi pare că văd din ce în ce mai des grădini zoologice în care nepoții mei și ai domniilor voastre să afle că vaca nu este un elefant mai mic, că peștii nu zboară până la cer ca pe anumite „sticle”, iar atunci când se sparge un ou de sub cloșcă, puiul abia ieșit nu se transformă în dragoni și nici în loc de pui nu scot ciocul jucării. Când se va dori ca ei să știe ce-i adevărat și ce nu, zic eu că-i musai să-i ducem, măcar din joi în paști, într-o gospodărie de țărani, la o stână de oi, lângă botul aburind al unui vițel sau mânz abia fătat sau cât mai aproape de lotcile pescărești în care se zbate peștele abia prins.

Aducem tot mai des laude gustului și mirosului la ceea ce se face în curtea omului, căutăm fără încetare și ne bucurăm când găsim „hrană de la țară”, scăpată de lăcomia și îndrăzneala precupețului de ocazie ce cumpără din magazin și vinde la taraba cu tricolor românesc și semne țărănești, să poată spune că sunt „de Maramureș”. Îi departe locul acela, e mai greu de cercetat, dar dacă îi pui în față o hartă, nu va ști să pună degetul unde-i Maramureșul

descălecătorilor de țară.

Pasărea, animalul, fructul din curtea sătenilor îs mai mici și mai puțin arătoase, fără strălucirea celor aduse de peste mări și țări. Adesea ambalajul lor este făcut dintr-o bucată de jurnal îngălbenit, dar au ceva numai al lor. Gălbenușul ouălor nu-i deschis la culoare ca o leaie galbenă ofilită, portocaliul lui pare vesel, laptele, care se dă la preț de nimic, îl simți că te hrănește, carnea are alt gust decât cea din magazine, și tot așa. Dar știți de ce sunt mai bune? Găina din curtea gospodarului nu stă „la închisoare” în câțiva pumni de aer și mănâncă boabe, nu pastile, iar apa de la fântâni încă nu-i toată otrăvită cu cele prafuri de se dau pe semințe și ogoare. Ouăle se iau din cuiar și de pe pământ, cel mai adesea cu fulgi atârnați de ele, nu le aduce banda de cauciuc de parcă ar fi desenate. Vaca și oaia mănâncă sănătos, pe imaș, pe pășune, nu închise în boxe, iar laptele este muls cu drag din ugerul lor de mâna blândă a stăpânului, nu de ventuze și furtunuri. Vietatea din curte ca un membru al familiei se consideră și abia după sacrificare, curățare, închinare, aceasta devenind hrană.

Am crezut întotdeauna și nimic nu-mi poate schimba părerea, că la fiecare patru-cinci gospodării dispărute, mai apare o farmacie.

Se cade ca Făurar, acolo unde se poate, să fie o lună a facerii.

*Cu smerenie,
al dumneavoastră Adrian.*

Nicolae Iorga și Neamul românesc în Basarabia

Anastasia DUMITRU

Anul trecut s-au împlinit 150 de ani de la nașterea eruditului Nicolae Iorga, cunoscut ca istoric, critic literar, dramaturg, poet, memorialist, profesor universitar și academician român, care s-a implicat și în politică, domeniu care avea să-i aducă sfârșitul tragic. Încă de la 13 ani, debuta ca ziarist, iar la 22 de ani publica un volum de Poesii și unul de articole critice, Schițe din literatura română. Nu voi intra în polemici privind „păcatul capital al acestei critici istorice: lipsa unei adevărate înțelegeri a literaturii”, după cum scria Nicolae Manolescu, în Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură (p. 466), nici nu voi aborda domeniul istoric sau politic fiindcă este un areal bătătorit. Un aspect mai puțin cunoscut al acestui enciclopedist care s-a implicat în viața culturală și socială a fost memorialistica și reportajul, de aceea voi urmări pașii călătorului care a scris volumul Neamul românesc în Basarabia. Nicolae Iorga este primul istoric român care publică un studiu vast și face o primă călătorie pentru a demonstra existența milenară a românilor în Basarabia. Cartea Neamul românesc în Basarabia (ediție îngrijită, introducere, note și bibliografie de Iordan Datcu, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995) este o continuare a documentării și a pasiunii sale pentru cunoașterea adevărului, pentru studiile de geografie istorică, începute cu Drumuri și orașe din România (1904), apoi cu vizitarea românilor din Bucovina, pe vremea aceea teritoriu austriac, și pe cei din Basarabia, teritoriu al Imperiului țarist, și a scris, un an mai târziu, despre lupta pentru cultură a românilor subjugăți, referindu-se la „întunecimea și sclavia”, impuse de autocrația țaristă. Călătoriile lui Nicolae Iorga au ca scop identificarea reperelor culturii românilor și a continuității naționale în teritoriile răpite.

În prefața ediției din 1995, Iordan Datcu precizează că Basarabia ocupă un loc masiv în opera istorică și în activitatea cea mai diversă (publicist, conferențiar, senator, ministru, îndrumător al cărturarilor basarabeni) a lui N. Iorga, „timp de mai bine de patru decenii, își găsește explicația în slujirea de către marele

Nicolae Iorga

patriot a ideii unității naționale a românilor, în preocuparea permanentă a istoricului de a cunoaște, sub toate aspectele, toate meleagurile locuite de români; ideea de la care pornea vasta operă istoriografică închinată Basarabiei sublinia faptul că acest străvechi pământ românesc a fost anexat silnic, la 1812, decătre un imperiu hrăpăreț, că în Basarabia românească s-a desfășurat, chiar în cele mai negre epoci de opresiune străină, o viață românească.” Iordan Datcu menționează că N. Iorga a fost „deschizător de drumuri în istoriografia basarabească”, înzestrând-o cu lucrări de referință ce fac din autorul lor „cel mai important istoric al ținutului,” fiind convins că Basarabia fusese multă vreme uitată – de istorici, de guvernele care s-au succedat, de opinia publică. În prima sa contribuție în domeniu, Studii istorice asupra Chilie și Cetății Albe (1899), N. Iorga preciza că acea carte fusese scrisă tocmai ca să „amintească unor oameni, cari uită atât de întristător de lesne, lucruri pe cari ar fi o crimă să le uităm”. Basarabia nu numai că fusese uitată, dar era și necunoscută în România. Acest pământ al nostru rămăsese „cu totul necunoscut, mai rău decât China, Japonia, Sumatra și ostroavele oceanice ale mâncătorilor de carne”, scria N. Iorga în Pagini despre

Basarabia de astăzi (1912). (Neamul românesc în Basarabia, ed. cit, p. 11). Într-o epocă în care mulți credeau că nu se mai poate face nimic pentru redobândirea Basarabiei, istoricul a mers dincolo de Prut să caute certitudini că „Basarabia nu e așa de închisă, așa de adormită, așa de pierdută – din punct de vedere național și cultural”, că legăturile ei cu neamul românesc nu s-au slăbit așa cum credeau unii. Iorga era conștient că, în

interesat de starea locuitorilor, a ostașilor, a negustorilor, a răzeșilor și a preoților Basarabiei. Pe lângă aceste aspecte, istoricul amintește de legăturile lui Dimitrie Cantemir cu Petru cel Mare, de războaiele din 1768-1774 și 1789-1793, de războiul din 1806-1812, care a culminat cu răpirea Basarabiei, în noile condiții, creându-se o „Moldovă sfâșiată”.

Călătoria din 1904, efectuată în Basarabia,

Frescă din sala Ateneului Român, semnată Costin Petrescu, în care cele patru surori în costume populare simbolizează cele patru provincii românești, printre care și Basarabia

vreme ce românii tăceau, propaganda imperială acționa pentru a-i deznaționaliza pe români. Marele istoric a înțeles misiunea sa, aceea de a scrie o istorie a neamului românesc în Basarabia, de a spune adevărul, cu documentele pe masă și cu probele găsite pe teren.

Nicolae Iorga îi dedică volumul de călătorie „celui dintâi român basarabeian – din Basarabia – care va lua în mâni această carte.” Ediția din 1995 conține două părți. În prima parte este inclus studiul Neamul românesc în Basarabia (1905), în care sunt prezentate aspecte ale Hotinului, Bălților, Sorocei, Chișinăului, Benderului sau Tighinei și ale Bugeacului. Partea a doua conține date despre Basarabia noastră (1912), lucrare publicată la o sută de ani de la răpirea ei de către ruși, în care istoricul face o retrospectivă, de la origini până în prezent, începând cu Basarabia și cel dintâi veac al Moldovei, trecând prin epoca Basarabiei din timpul lui Alexandru cel Bun, a lui Ștefan cel Mare, Petru Rareș urmărind atât împrejurările culturale, cât și cele politice care au dus la așezarea turcilor în Basarabia de Jos, epoci dominate de lupta moldovenilor contra ocupanților turci și apoi ruși. Iorga evocă luptele basarabenilor, căutând urmele vieții românești în satele, cetățile și târgurile Basarabiei, fiind

este o adevărată aventură, plină de riscuri din cauza că pelerinul ajunge într-un tărâm ocupat, unde la tot pasul îl pândesc surprize neplăcute. Ca să preîntâmpine problemele, trebuie să obțină numeroase vize, rămânând continuu neîncrezător că actele se vor dovedi suficiente. De asemenea, pentru a preveni suspiciunile jandarmului rus, călătorul este obligat să-și ținuiască adevărata identitate profesională. Regimul polițienesc și vremea de război în care se afla Rusia țaristă le simte din plin. Uneori numai neputința jandarmilor de a citi pașapoartele îi scutește de complicații pe N. Iorga și pe însoțitorul său, boierul bucovinean N. Flondor: „Acum acesta (jandarmul) ia de la capăt cercetarea, pe când celălalt păzește. Iarăși silabisește pașapoartele scrise cu slove puțin cunoscute aici.” După ce trece de funcționari, în capitolul întâi, istoricul descrie drumul spre Hotin, parcurs pe calea ferată. N. Iorga este bucuros să audă grai românesc când intră în vorbă cu un „moldovean”, de la Bălți. „Vorbește românește foarte bine și ușor. Pare chiar bucuros că a întâlnit un „moldovean” din Bucovina și unul din „România”. El știe că tot așa se vorbește și până în Dunăre”, scrie Iorga. (Op.cit., p. 38). Mergând cu „faitonul”, este impresionat de tarabele

*Basarabia
lângă sânul Patriei-mame*

*Fetiță din
Basarabia*

negre ale negustorilor evrei care arată ca în anul 1812. Tonul descrierii se schimbă când îi vede pe țărani români. „Oameni frumoși, voinici, cu căciula înfiptă mândru, ei nu se deosebesc întru nimic de aceia ai județelor noastre dintre Prut și Siret. Femeile poartă catrință, suman și ștergare albe; umblă cu picioarele goale, ca de obște în Bucovina, și ca la noi, iarăși.” (Op.cit., p. 39). Văzând populația, constată că sunt două tipuri: bătrânii moldoveni sunt așa cum „i-a lăsat Dumnezeu în anul 1812”, iar tinerii, care merg la școală, la școala rusească, deoarece în Basarabia nu e carte moldovenească, vorbesc o limbă amestecată – o moldo-rusească. Pelerinul este atent la oameni și locuri. El prezintă detaliile despre așezarea satelor care apar și dispar pe după dealuri, despre fântânile cu colac de lemn, lângă care se ridică „înaltele cruci cu chipul răstignit, între raze de suliți; jos sunt puse scara, piroanele sau ciocanul; sus cântă cocoșul, dând lui Petru semnul trădării; deseori Maica Domnului și un înger stau lângă trup, în dreapta și în stânga lui.” (Op.cit., p. 42). Istoricul este convins că aceste cruci sunt străine de Biserica Ortodoxă, fiind preluate de la polonii vecini ori de la ruteni, care au venit ca uniți, trecând numai pe urmă la „legea românească”. Fiind în ajunul Sfântului Gheorghe, vede pe un maidan scena sacrificării unui porc, numind-o „o priveliște scârboasă”, un măcel în praful plămădit cu sânge. La Hotin, evocând luptele lui Ștefan cel Mare, Nicolae Iorga ia o fărâma de piatră neagră, pentru a o duce acasă la românii liberi. „O voi păstra ca pe o moaște din oasele sfinților”, se destăinuie călătorul. El reține versurile unui cântec vechi: „Hotine, Hotine,/ Păzește-te bine,/ Căci muscalul vine/ Cu oaste spre tine...” (Op.cit., p. 49). Istoricul amintește de

numeroasele încercări de a cuceri cetățile, însă în 1812, Hotinul a fost furat de muscali. Mergând spre Bălți, descrie trenul, numit „pois”, ochii fiind ațintiți și asupra „verdelui dulce” al câmpurilor care apar și dispar verzi, albastre, fumurii. Este uluit când o bătrânică îi întreabă de graiul frumos: „Dumneavoastră îi fi moldoveni din Moldova, că tare frumos vorbiți moldovenește”, iar răspunsul celor doi a fost: „Da, unul din Bucovina, altul din Moldova.” Bătrâna înțelege că și ceilalți vorbitori, țărani din jur, la fel ca și bucovinenii, sunt cu toții „moldoveni”. Ea mărturisește că, fiind „moldovancă”, nu-i plac rușii. Pentru a fi mai convingătoare, bătrâna le arată celor doi călători că ștergarul alb, pe care-l poartă, este din pânză, nu de „burungiuc” (borangic). Continuându-și drumul pe lângă Prut, se gândește la Rădăuții de dincolo de râu și se roagă să dănuiască Moldova românească. „Ține-o, Doamne, supt paza aripilor tale, ține-o fiindcă nu cutez a zice: fă-o iarăși întreagă, așa cum a fost când s-au închinat bisericile și sufletele vitejilor morți în bătălii, pentru ca să se păstreze țara, cu domnii și datinile ei”, sunt gândurile celui care anticipează unirea. (Op.cit., p. 52). Chiar de sărbătoarea Sfântului Gheorghe vede ostașii, în haine vechi, pătate, flendurite și rezerviști cu ochii îndurerați pentru că trebuiau să plece pe front. Peste tot observă oameni cu fața împietrită, femei care plâng. În fața războiului nu există granițe etnice ori geografice, durerea este cumplită, copiii și mamele simt drama morții, anticipând că este ultima dată când își văd tatăl sau fiul. „De-o parte nevasta, mama, moșneagul lui. Stau toți ca înlemniți și tac. Apoi trenul şuieră odată și conductorul cu căciulă de lână neagră și fireturi argintii pe redingotă, face un semn. Atunci omul ia un copil în brațe, se uită lung la el și-l sărută. Apoi pe celălalt. Își scoate șapca din cap și merge pe rând la mamă, la tată și le sărută mâna; pe femeie o sărută pe obraz încet, cuminte. Apoi, călcând rar, cu capul în piept, merge spre vagon. Și femeile prind a boci ca la mort, urlând prelung, sălbatec. Toți au lacrimile în ochi și chiar șeful de gară, care face semn nervos să plece odată trenul, să se mântuie odată cu chinul.” (Op.cit., p. 53). Scena despărțirii soldaților de cei dragi este cutremurătoare, N. Iorga surprinzând atent drama celor rămași pe peron și a celor din „vagonul jertfelor,” care aveau să anticipeze Gulagul din secolul XX, pus la cale de către „eliberatori”.

În capitolul al treilea este prezentat ținutul Sorocei. Pelerinul este fascinat de frumusețea și bogăția acestei părți a Basarabiei, descriind cu un talent de pastelist cele văzute. „Pe costișe și în văi

sunt lanuri de grâu, de săcară cum nu se poate mai frumoase. Locuri întinse sunt acoperite de pășuni fragede, care îmbălsămează. Cocostârci calcă alene, cu pliscu-n piept, măsurând întinderea câmpului; împotriva credinții poporului că răul făcut cocostârcului se răzbună, unul zace-n iarbă cu aripile rășchirate. Destul de aproape de drumul trăsurilor, merg dropii, una câte una, mari, încete, sămănând din loc în loc pete roșcate care se mișcă. Cruci cu răstignirea se văd numai foarte puține. În locul fântânilor cu colac de lemn sau de piatră, puțuri cu cumpănă își întind de departe pârghiile aplecate, sus în albastru”, scrie cel care este încântat că a descoperit un „ținut curat românesc, păstrat neatins din vechea Moldovă.” (Op.cit., p. 62). Pelerinul enumeră localitățile: Răduleni, Dubna, Vădeni, Părcani și Volova, unde recunoaște casele în stil românesc, din lut, acoperite cu stuf, cu ferestre mărunte, cu cerdac și streșini, cu garduri de nuiile. Sătenii au „fața bună, cu ochii luminoși”, iar bătrânii au chipuri de boieri, „de voievozi din vremurile care s-au îngropat aici în fundul pământului de unde nu mai pot să iasă.” „Cutare e însuși Gheorghe Ștefan-Vodă, care pe la 1650 a fost și domnul acestor ținuturi,” pentru că ei sunt aici din depărtate vremuri, coborâtori din adevărați boieri, „mazili cu sânge bun în vinele lor, ei se simt acasă, cu neputință de clintit, plugari și domni ai țărinelor, stăpâni ai cirezilor și turmelor.” Acești grăniceri viteji ai marginii de apă, păzitori ai vadurilor, pe unde putea pătrunde dușmanul, sorocenii, orheienii ori lăpușnenii sunt prezentați ca oameni curajoși, demni, cu mare credință și iubire de țară. Referindu-se la vitejia acestor oameni, nota: „Sorocă, cuibul vultanilor neamului meu, Nistru, apă sfințită cu atâta sânge care e întocmai ca acel ce mă însuflețește acum, - Sorocă și Nistru, am trăit să vă văd...” Fiind uimit de frumusețea acestui ținut cu vișini, cireși, zarzări, încântat de pomii în floare și de albastrul cerului, se gândește că în aceste grădini cresc merele de aur pentru Făt-Frumos și se întreabă: „Se va naște cândva în neamul nostru acel Făt-Frumos? Se vor înlătura, vreodată acele „șapte hotare” care ne spârcește carnea sângerată? Vom fi vreodată laolaltă, toți noi aceștia, noi... blânzii și supușii de la Hustul Maramureșului până la această Sorocă a Nistrului?” (Op.cit., p. 65). Trecând de la Soroca spre Vadul lui Vodă, este impresionat de pomii în floare, de izvorul miresmelor primăvăratice, de cântecul de slavă al păsărilor „ce nu dorm, de iubire.” Ca un veritabil poet, călătorul oferă detalii descriptive emoționându-l pe lector cu frumusețea peisajului. „Sunt șuiere de mierle,

Răzeș din Basarabia pe coperta volumului dedicat Congresului din Constanța al Ligii culturale din 1912

prelungite, încheiate, începute din nou, cu un avânt de moarte, șuiere care par că încunjură și învăluiesc toate de la o zare până la cealaltă, ca și cum o singură pasăre, aceeași în toate locurile, tot înainte, de-a lungul întregii ape, ar cânta. Și, încercări, întrebări sfioase, triluri de dor și bucurie ale privighetorilor, se desfac, se zbat în văzduhul dulce, luminos, rece”. Scriitorul mărturisește că ar prefera să moară în acel paradis al florilor și al „prohodului de cântece”. Nu încetează să caute eternul în efemer, să se gândească la sensul istoriei, la cetatea Neamțului și la toate poveștile de iubire, unele cu sfârșit tragic. Iorga constată că dintre toți călătorii aflați în vapor, el este singurul interesat de „drumul cu minunile lui schimbătoare, cu petele de soare ce tremură în ape”. Pe când ceilalți discută despre afaceri, el își întipărește în memorie totul: peisaj, oameni, fiind atent la tipologia lor: negricioși cu bărbi lungi, care parcă vin de-a dreptul din Asia înfocată, roșcați cu pistrui, unii fini ca niște arabi, alții grămădiți la față, mici, strâmbi, galbeni, cu părul negru foarte tare și rar, cari par mongoli. Pelerinul descrie hainele lor: caftanele și surtucurile bărbaților sau barizurile și rochiile femeilor.

Ajungând spre ținutul Chișinăului, îi vede pe moldovenii tihniți, rămași acolo din vremi arhaice. Înțelege că numai cei trecuți prin universitățile Rusiei știu rusește, în schimb, paradoxal, lipsa de cultură a păstrat așa de românești satele.

Cei școliți au un „fel de grai ruso-românesc”, trecând de la gimnaziu la institute și orfeline, ei își pierd simțul pentru limba maternă. „La Universitate, care nici nu se află în Basarabia, ci la Odessa, chiar la Moscova, la Petersburg, înstrăinarea merge mai departe. «Intelighentul» e rus ca limbă, cu toate că de un timp începe a se recunoaște naționalicește ca român. Când alți studenți neruși, finlandezii de pildă, îi cer să spuie ceva despre limba, datinile, trecutul poporului său, bietul băiat se simte foarte încurcat, căci, de fapt, nu știe nimic din ce-a știut și nici ceva nou cu privire la ai săi, cei ce i-au dat trupul în care se sălășluiește acum sufletul străin”, scrie călătorul consternat. (Op.cit., p. 82). Iorga menționează că a căutat cărți românești în biblioteca publică și în librării, dar nu a găsit niciuna. „În școală au învățat că sunt slavi, că limba «moldovenească» este o limbă slavă, că Moldova a fost o umilă provincie turcească, foarte barbară, că România de astăzi e o nimica toată și că în ea nici nu se vorbește «moldovenește», ci o limbă amestecată cu franțuzisme, pe care basarabeanul n-o poate înțelege. „Măreția rolului și chemării Rusiei le strivește sufletele. Apoi fiecare se găsește bine. Preotul e foarte bine privit și are venituri frumoase; de ce n-ar cânta și ceti numai în slovenește în biserică? Funcționarul poate ajunge și ministru plenipotențiar, ca Onu de la Atena; unde-i pot da românii așa ceva? Boierul are privilegii de clasă, și în România ele au fost demult înlăturate”, sunt alte constatări ale călătorului român prin Basarabia. (Op.cit., p. 86). El îi vede pe evreii cârciumari care au prăvălii în orașul de pe malul Bâcului, înțelege că orașul Chișinău este un loc cosmopolit în care întâlnești nu numai țărani ce poartă căciula de astrahan pe cap (în april), ci sunt și armeni, greci, ruși, poloni, bulgari, „toate neamuri foarte bine reprezentate în această Basarabie cu orașele și târgurile de mozaic.” N. Iorga este impresionat de străzile drepte ale capitalei unei gubernii de 2.000.000 de locuitori, precizând că basarabeanul „s-a deprins așa de mult cu aceste orașe făcute, iar nu născute”. „Chișinăul e un oraș bisericos. Prin toate părțile, pe jos și în trăsură, vezi preoții chemați pentru deosebite pricini la mitropolitul-exarh al țării, care e astăzi un rus. Ei se înfățișează neobișnuit pentru noi: pălărie neagră, tare sau moale, fără margini mari, un lung anterior de culoare cenușie, pantaloni cari se văd dedesupt.” La atâtea etnii, și bisericile sunt multe și din toate stilurile, iar călătorul le descrie cu multă pricepere. El este atent și la clădirile publice, mărețe, precizând „se vede că împărăția aceasta nemărginită a vrut să-și vădească prin aceste

enorme mase de piatră puterea și trăinicia ei, pe care nimic nu le poate zgudui.” (Op.cit., p. 85). Istoricul înțelege diferențele dintre formele arhitecturii de la Chișinău, unde totul e ca la Petersburg și Moscova, neasemănându-se cu stilul de la București. Iorga mai semnalează și rolul propagandei rusești care are grijă să se vadă numai lucrurile rele ale românilor. În capitolul al cincilea, călătorul ajunge în ținutul Tighinei, unde vede minaretele și aude rugăciunile muezinului, prilej de a-și aminti de domnii Moldovei care stăpâneau peste aceste locuri. Nu-l uită pe Alexandru cel Bun care a strămutat vechea episcopie și oasele Sfântului Ioan cel Nou, martirizat de tătari, „care domniseră o clipă în cuprinsul cetății și se mai arată și astăzi locul unde el a pătimit.” (Op.cit., p. 96). Ajuns la Bender, scrie despre Bugeac și despre alte invazii ale dușmanilor în acele locuri. Trece prin Căușani și Reni, prezentând hotarul nedrept dintre români.

Partea a doua a cărții conține o istorie a Basarabiei, intitulată Basarabia noastră, consemnări după o sută de ani de la răpirea provinciei de către ruși. Cititorul poate afla date despre cel dintâi veac al Moldovei, despre începuturile naționale și politice ale țării. Istoricul merge spre originile Basarabiei, ale acestui tărâm curat românesc amintind de anul 1360, când un voievod român, „pribeag din Maramureșul tot românesc”, abia supus, în mândra lui autonomie patriarhală, regelui Ungariei, trecu pe cursul Bistriței aurii și înlocui, la Baia și în ținutul sucevean de la munte, pe voievodul, tot maramureșean, care stăpânea acolo. Sunt evocate tărâmurile de pe țărmul Mării Negre până la limanul Nistrului, cu cele două cetăți stăpânitoare: ale Dunării și ale Limanului, Chilia și Cetatea Albă. Istoricul precizează că aceste cetăți au fost turnuri de supraveghere față de barbarii ce tăvăleau pe uscat și față de aceia cari se furișau în șeicile lor pe apă. El vorbește despre mănăstirea din Cetatea Albă și despre „Basarabia” și Alexandru cel Bun, despre cultura basarabeană până la Ștefan cel Mare, dar și despre Ștefan cel Mare, apărătorul Basarabiei de turci. Nicolae Iorga face o retrospectivă a Basarabiei după moartea lui Ștefan cel Mare, scriind despre împrejurări culturale, dar și despre așezarea turcilor în Basarabia de Jos evocând curajul moldovenilor pentru reîntregirea țării. Se descrie viața românească în satele, cetățile și târgurile Basarabiei, făcându-se un istoric al rușilor în aceste tărâmură. Volumul se încheie cu răpirea Basarabiei, capitolul intitulat sugestiv „Noile condiții de viață ale Basarabiei și durerea

Moldovei sfâșiate” și un epilog în care autorul își exprimă nădejdea în venirea „vremilor când viața românească din Basarabia va porni de la toate amintirile ei pentru a-și urmări toate drepturile naționale, nu numai umane”. Istoricul combate politica imperială rusească privind o Basarabie înapoiată cultural în momentul răpirii ei de către ruși. În acest sens, Iorga precizează că politica rusească trecea cu nonșalanță peste fapte evidente. Istoricul menționează că la 1812, se găseau în Basarabia 12 mănăstiri, 13 schituri, 749 biserici în 755 de sate, unele zidite în timpul domniilor lui Ștefan cel Mare și Vasile Lupu, că și dincolo de Nistru erau o sută de biserici românești, că existau glorioase cetăți, că, pe lângă mănăstiri și parohii, au existat școli cu predarea în românește, că Basarabia avea la începutul secolului al XIX-lea școli, cărturari, preoți, că la liceul regional din Chișinău s-a predat în românește între anii 1833 și 1866, că limba română a fost îngăduită în instituții până pe la 1850, că „înainte de revoluția de la 1905 aproape în toate parohiile moldovenești o parte din slujba bisericească se făcea în românește” ca și, mult timp, corespondența și actele primăriilor sătești. (Dovezi confirmate și de alți cărturari ca Ștefan Ciobanu etc.) Nicolae Iorga amintește de nenorocirile deznăționalizării pe care le-a adus în Basarabia „preamilostivnica stăpânire”: sărăcirea, jefuirea, maltratarea populației de către funcționarii și militarii ruși, ștergerea urmelor istorice ale dănuirii seculare românești, prigonirea limbii românești, românofobia, cortina de aramă de la graniță. Istoricul îi îndeamnă permanent pe cărturari să răspundă setei de cultură a Basarabiei, să conștientizeze marea nevoie de „cărți de cultură și de istoria neamului, serioase, documentate”.

N. Iorga a fost sigur de existența tezaurului popular ascuns în satele românilor basarabeni, de aceea îi îndeamnă pe specialiști să culeagă folclor basarabean, fiindcă în acel spațiu „gând, simțire, ritm, rimă, arie au rămas în cântecul basarabean cu totul neschimbate și absolut autentice”. (Op.cit., p. 109).

Istoricul afirmă că acolo au fost exprimate două sentimente, „jalea ruperii de frații ceilalți” și sentimentul înstrăinării forțate, care a născut un „plânset, de o tragică duioșie, de o supremă deznădejde, fără păreche în exprimarea durerii unui popor fără noroc”. Studiile lui N. Iorga au fost primele care ne-au oferit o cunoaștere nu numai a istoriei Basarabiei, ci și a realităților dinaintea Unirii din 27 martie 1918, când Sfatul Țării adoptase hotărârea providențială a revenirii la Patria-mamă, care avea să culmineze cu făurirea

Un grup de învățători în jurul lui Iorga, printre ei și basarabeni, după port

Marii Uniri din 1 Decembrie 1918. Făcând bilanțul propriei sale activități într-o pregătire a acestui mare act istoric, N. Iorga menționa între motivele sale de mulțumire următoarele: că a fost primul care a dat o descriere a Basarabiei, apoi o istorie a ei, că i-a avut oaspeți pe toți conducătorii mai vechi ai Basarabiei, i-a sfătuit, i-a îmbărbătat și le-a donat cărți, fiind organizatorul, în 1912, la București, al primei expoziții basarabene, pe care a vizitat-o „în taină” și Principele Carol, că a fost inițiatorul sărbătorilor din Parcul Carol. Tot în același an, a ținut conferințe la Ateneul Român și în toată țara, a dat cea dintâi carte de cetire pentru Basarabia, tipărită cu ajutorul Ligii Culturale. Nicolae Iorga a fost un mare patriot și un vizionar care a crezut în triumful valorilor naționale, a fost sigur că Basarabia va reveni la trupul țării și a avut fericirea de a trăi ceasul cel mare al Unirii. Dacă Ion Inculeț avea să afirme că eliberarea Basarabiei s-a datorat socialismului rusesc, Iorga era convins că eliberarea Basarabiei și unirea ei cu România s-a datorat „dezvoltării ei organice”, fiind rezultatul unei „atmosfera culturale, unei pregătiri sufletești”. Ca președinte al Camerei, N. Iorga a prezentat, în ședința acesteia din 6 martie 1920, telegrama lui Ion Pelivan prin care anunța recunoașterea de către Conferința de la Londra, a unirii Basarabiei cu Patria-mamă. Atunci N. Iorga a afirmat că ținutul dintre Prut și Nistru „a știut să-și păstreze, în masele adânci ale țăranului muncitor și cinstit, întreaga noastră conștiință și toate nădejdlile noastre de viitor”, că marețul act istoric este răsplata „jertfei întregului nostru neam”, este încununarea „muncii și răbdării părinților noștri”, a jertfei ostașilor români pentru făurirea României Mari. Nicolae Iorga a mai spus că Basarabia s-a unit cu Vechiul Regat „prin voința populațiunii basarabene”, având convingerea că nimic nu poate zgudui unirea. Marele istoric s-a

implicat în programul de redresare a Basarabiei, a făcut mai multe călătorii dincolo de Prut. S-a bucurat că, în timpul vizitei din 1919, a constatat că limba română redevine stăpână în vechea provincie românească, pătrunzând și în orașe, unde o vorbesc funcționarii, negustorii, școlile din Chișinău. În lucrarea *Trei zile în Basarabia*, scrisă în 1926, istoricul nota: „trecutul de acum opt ani - numai opt ani - pare pe deplin îngropat”, însă conștientiza necesitatea de a ajuta provincia, de a construi drumuri, de a pune bazele unei adevărate industrii, de a contribui la prosperitatea Basarabiei care avea „ceasornicul oprit la 1812”. În 1931, Iorga a definit Basarabia, spunând că ea este „mâna dreaptă a trupului României”, în vreme ce pentru Rusia ea nu era decât „o biată provincie acolo, în margine, la care te gândești după ce au fost îndestulați toți ceilalți, din provinciile cu mult mai prețioase pentru împărăția rusească”. Între anii 1918 și 1940, a publicat și alte studii și articole în care a abordat problema Basarabiei: *Călăuză în România veche pentru frații basarabeni* (1919), *Les Roumains au-delà du Dniester* (1925), *La vérité sur le passé et le présent de la Bessarabie* (Bucarest-Paris, 1922, 1931, 1940; o ediție românească și una în limba rusă apar în 1940); *La Bessarabie et l'oeuvre des Roumains* (1933). A tipărit și studiul de pe la 1830 al lui Ange Bally, *Un ouvrage d'il y a un siècle sur la Bessarabie, comme pays moldave* (1940). Nici când Basarabia avea să fie iarăși răpită de bolșevicii sovietici, N. Iorga nu abandonează lupta pentru cauza Basarabiei. Atunci a scris despre suprema nedreptate care i se făcuse Basarabiei și nordului Bucovinei. În prima ședință a Consiliului de Coroană din ziua de 27 iunie 1940, N. Iorga se pronunță categoric împotriva acceptării ultimatumului sovietic. Chiar în 1940, în acel an nefast pentru istoria poporului român, Nicolae Iorga a reeditat lucrările despre Neamul românesc, publicând numeroase articole despre soarta Basarabiei în noua conjunctură jertfelnică. Istoricul care denunțase absurditatea pretențiilor stăpânirii „creștine” rusești contestă din nou decizia nedreaptă a sovieticilor care i-au luat iar în robie pe românii din Basarabia. Lucrările lui N. Iorga au avut un viu ecou în conștiința unor intelectuali remarcabili din stânga Prutului. Ion Pelivan a afirmat că opera lui N. Iorga, „care a contribuit la trezirea conștiinței naționale și la luminarea sufletelor românești din Basarabia încătușată, a fost Basarabia noastră, adevărată evanghelie de mângâiere și încurajare a românilor basarabeni, tipărită în 1912 la Văleni, în preajma aniversării Centenarului răpirii provinciei noastre.” Ștefan

Ciobanu a recunoscut, de asemenea, că volumul lui N. Iorga a fost „o lumină vie, mângâietoare, în noianul literaturii ipocrite despre Basarabia, care apăruse în acel an,” numind-o o „monumentală lucrare”. Gh. Murafa și Alexei Mateevici își aminteau că acea scriere fusese citită „cu nesaț” de cercul studenților basarabeni de la Kiev și era „adorată”, având o mare înrâurire asupra cărturarilor basarabeni care aveau să lupte pentru făurirea unirii.

Călătoria lui Nicolae Iorga prin istoria Basarabiei este sub semnul unui „dor vechi” de a regăsi urmele românești în ținuturile răpite de imperii. Dacă orașele, cu excepția Chișinăului și a Sorocăi (acesta admirat mai ales pentru că aici toată lumea vorbește „hotărât moldovenește”), îi oferă un spectacol terifiant din cauza faptului că fuseseră rusificate, satele, în schimb, au rezistat, fiind mult mai conservatoare. Istoricul devine și un etnograf înregistrând documente de epocă, de mai bine de o sută de ani, probe necesare specialiștilor pentru a demonstra continuitatea românilor în ținuturile istorice. Nicolae Iorga are un accentuat spirit de observație consemnând toate detaliile necesare studiilor. Mergând în numeroase localități, este interesat de matricea românească, de grai, îmbrăcăminte, obiceiuri. El identifică similitudini dintre românii de pe ambele maluri ale Prutului care vorbesc „curat românește”. Moldovenii se deosebesc de alte naționalități datorită „ochilor luminoși”, „chipurile bătrânilor au trăsături nobile de boieri și voievozi”. Satul este unul arhaic, păstrător al arhetipurilor și al sacralului pentru că acolo „vremea a stat în loc”, iar natura creează un spectacol cu totul deosebit făcându-l pe călător să-și dorească să rămână în mijlocul livezilor înflorite ori al lanurilor de grâu și de secară dintre Florești și Soroca, unde constată că este cuprins de frumusețea „unei văi de fericire, de patriarhală bogăție în roadele pământului”. Realitatea pâlcurilor de păduri care urcă spre înălțimi, pajiștile și cerul albastru, toate se întrepătrund cu mitul și cu imaginarul, de aceea istoricul este fascinat de toposul acestor târâmuri de basm, care îi amintesc atât de primejdiile basmului, ale hoților, cât și de finalul fericit, când merele de aur furate vor fi găsite de un Făt-Frumos curajos. De asemenea, este uluit să descopere un lăcaș neprihănit ca biserica din Căușani, rămasă, ca prin minune, având pisană intactă și pictura murală originală.

Toată viața Nicolae Iorga a pledat pentru cauza Basarabiei, de aceea intelectualitatea din Basarabia recunoștea că Iorga este cel mai mare istoric al Basarabiei, cel mai important

militant pentru cauza basarabeană. Marele N. Iorga a îndemnat-o pe Regina Maria să-și scrie gândurile despre țară, apoi tot el i-a tradus cartea din limba engleză în română. Regina recunoaște că, simțind deznădejdea ruinării țării în Primul Război Mondial și întrebându-l pe Iorga ce ar putea face pentru români, atunci când vedea că trei sferturi din țară fuseseră smulse, la acel ceas de întuneric, profesorul a povățuit-o: „Descrieți-le locurile pe care le-au pierdut... acum e vremea să scrieți pentru țara a cărei nenorocire o împărțiți”. (Regina Maria a României, Regina unei țări mici. Gânduri despre țara dragă mie, Editura Predania, 2019, p. 6). Așa a apărut volumul reginei, scris la ceas de cumpănă, pentru „a mișca inimile oamenilor” și pentru a face cunoscută în străinătate țara adoptivă, atât de dragă reginei. Acea biată ediție, tipărită pe hârtie de război, a ajuns în multe mâini, pe mulți i-a animat, i-a întărit să lupte pentru idealul național. Oare cum ar reacționa strămoșii dacă ar vedea faptele urmașilor, ale noastre, ale postmodernilor? La o sută de ani de la Marea Unire suntem tot mai dezbinați, ne abandonăm țara nu din cauza războiului, ci din cauza ignoranței noastre, a globalizării care ne șterge memoria... Ce popor ar mai fi organizat un referendum pentru sau contra familiei chiar în anul aniversării Centenarului Marii Uniri!? Este o crimă să lupți contra legilor lăsate de Dumnezeu, este o crimă să ne profanăm mormintele și să ne lăsăm pradă ismelor vremelnice.

La o sută de ani de la răpirea Basarabiei de către ruși, N. Iorga a publicat Basarabia noastră (1912), volum precedat de Neamul românesc în Basarabia, ambele lucrări scrise înainte de evenimentele din 27 martie și 1 decembrie 1918.

Ce moștenire lăsăm noi după o sută de ani de la Marea Unire? Facem statistici – câți români au plecat din Basarabia și din România... Între timp, limba, obiceiurile, tradițiile ne sunt amenințate, însăși ființa națională este în agonie. Cui vom preda mai departe moștenirea spirituală? Cât de utilă ar fi o universitate națională dezvoltată după modelul celei de la Vălenii de Munte care să se extindă în toate provinciile românești dincolo de granițele trasate de imperii! Cât de mult ne-ar trebui un savant de talia lui N. Iorga care să ne apere drepturile nu numai în țară, ci și pe la marile curți decizionale! Chipul său este pe bancnota de 1 leu, iar prin manualele școlare aproape că nu este menționat. Totuși, lumea a uitat că inimosul N. Iorga a inițiat o subscripție publică, fonduri necesare pentru ridicarea la Iași a unui cămin pentru tinerii basarabeni studioși și pentru burse în străinătate. Soarta genialului Iorga ne îndeamnă să cugetăm că adevărul rostit aduce moartea eroilor. Au fost vremuri când rostirea unor adevăruri sau a titlului Neamul românesc în Basarabia era probă pentru condamnarea la moarte. Sper să nu retrăim acele vremuri. Sper să învățăm ceva din lecțiile de istorie și să avem cui preda aceste mărturii ale trecutului. Nu am vrea să răstălmăcim ideile lui Nicolae Iorga, nu am vrea să dedicăm lucrările noastre „celui... din urmă român... basarabean,” ci tuturor românilor „frumoși, voinici și mândri” care se întorc Acasă, călăuziți de „dorul cel vechi”. Cei interesați de lecția memoriei, de legătura marelui Iorga cu micuța Basarabie sunt invitați să citească mărturiile acestui om, numit „o minune de om”, care, din păcate, din prea multe noastre păcate, a fost omorât.

Foto: Cristian MANOLACHE

Pentru cei de mâine, amintiri din vremea celor de ieri

Gelu CULICEA

Constantin Argetoianu s-a născut la Craiova, în anul 1871, și a murit în februarie 1955, în închisoarea de la Sighet. A efectuat studii juridice la Paris, precum și studii de medicină. Jurist, medic, om politic, Argetoianu reprezintă portretul perfect al traseistului politic din perioada interbelică, făcând parte din opt partide politice. Prin manevre abile și jocuri de culise a reușit aproape întotdeauna să-și atingă obiectivele, fiind numit în cele mai înalte funcții în stat - deputat, ministru, președinte al Senatului și președinte al Consiliului de Miniștri. Ca și ceilalți demnitari interbelici a sfârșit tragic în temnițele comuniste. Este unul dintre cei mai buni memorialiști politici, memoriile sale oferind detalii importante din viața politică interbelică. A fost totodată și diplomat, în calitate de consilier de legație la Constantinopol, Roma, Viena și Paris.

Vom reda în continuare câteva adnotări despre operațiunile militare privitoare la Dobrogea din Primul Război Mondial.

„Știrile de pe fronturile noastre erau în fiecare zi mai pesimiste. Turtucaia era serios amenințată, apărarea tehnică a acesteia fiind aproape nulă.” Despre generalul Aslan, acuzat că nu s-a preocupat îndeajuns de organizarea apărării Turtucaiei și că își pierde vremea jucând cărți la jockey club, Argetoianu spune că acestea erau pure calomnii știind de la acesta că nu fusese lăsat să colaboreze la organizarea punctelor de rezistență și la dotarea cu armamentul necesar. Rapoartele generalului Teodorescu care se afla la comandă arătau starea deplorabilă în care se afla apărarea aceluia cap de pod - armament rudimentar, nefuncțional, șanțuri de apărare insuficiente, aproape toți ofițerii erau rezerviști și nu știau să manevreze gurile de foc. La toate reclamațiile primea răspunsul că bulgarii nu vor ataca, iar rușii vor lua Cadrilaterul sub protecția lor. ”Turtucaia a pus în plină lumină goliciunea oamenilor cărora țara le încredințase soarta ei. Dezastrul a dus la trezirea conștiinței publice”.

Trupele rusești din Dobrogea de sub comanda generalului Zaioncikovski, mult prea slabe ca număr și lipsite de orice spirit de jertfă nu ne erau de niciun folos. Robert de Flers fusese să vadă cu ochii lui ce se petrecea în Dobrogea și

se înapoiase dezgustat de ce văzuse la cartierul generalului rus, unde toți ofițerii se gândeau la retragere și o duceau din chef în chef. O misiune militară franceză numeroasă, cu generalul Berthelot în frunte, era pe drum și urma să ne fie de mare folos - dar cu o misiune și câteva mitraliere nu se ocupă o țară. Generalul Averescu, singurul care de la începutul operațiunilor dovedise reale calități de comandant, pusese puțină ordine în Armata de Sud, găsită într-o tristă stare de dezorganizare după dezastrul de la Turtucaia. Refăcuse unitățile, stabilise legături serioase cu corpul rusesc din Dobrogea veche și era pe cale să schimbe fața lucrurilor, când fu din nou trimis pe frontul de nord. Avea de altminteri pe generalul Christescu ca șef de stat major, o mână de fier și un cap priceput. Nu era ușor să impună muscalului directivele unui general român. Averescu izbutise să o facă. Era cu atât mai greu cu cât trupele române erau comandate în Dobrogea de generali mediocri, ca faimosul Socec. Mi s-a povestit că acesta înaintase lui Averescu un raport prin care cerea voie să arunce în aer podul de la Cernavodă, de peste Dunăre, raport pe care Averescu pusese rezoluția: „Sunt de părere să sară generalul, dar podul, NU!

Un alt om politic important al perioadei interbelice, I.Gh.Duca, amintește unele evenimente petrecute în Dobrogea în timpul Primului război mondial. Ion Gh.Duca s-a născut la 20 decembrie 1879, la București, și a murit la 30 decembrie 1933, asasinat pe peronul gării Sinaia în decembrie 1933, de un grup de legionari, în circumstanțe neelucidate nici până astăzi. Va urma studii universitare la Paris timp de cinci ani, la Sorbona, unde își va obține licența și doctoratul cu teza „Societățile cooperatiste în România”. Revenit în țară, va intra în magistratură, la Vâlcea. În 1903, la intervenția lui Vintilă Brătianu, este adus la București unde își va aduce o substanțială contribuție la dezvoltarea economiei naționale. Va deveni și președintele PNL, din păcate, foarte puțin timp. Vom reproduce în continuare câteva fragmente referitoare la Dobrogea, din volumul 3 al memoriilor sale, publicate la Editura Machiavelli în 1994.

„În al doilea rând, în ziua de miercuri 17 august, ministrul Bulgariei, Radev, ne-a cerut pașapoartele, cu alte cuvinte ne-a notificat intrarea în război a țării sale. De aceasta - precum știți - nu ne îndoiesem niciodată, sperasem cel mult că cei de la Sofia să mai trăgăneze câteva zile, pentru ca în acest răstimp rușii să aibă vremea să ocupe de-a lungul graniței dobrogene poziția prevăzută în planul general de luptă. Cu atât mai mult, cu cât rușii înaintau cu o neînțeleasă încetineală. Fusesse întâi vorba să vină pe Dunăre până la Cernavodă, ceea ce le-ar fi scurtat mult drumul, când colo se încăpățânaseră în ultimul moment să treacă pe un pod plutitor la Isaccea și să străbată Dobrogea în tot lungul ei. Dacă cel puțin ar fi făcut cu iuțelă acest marș, dar cu toate stăruințele Marelui nostru Cartier, înaintau fără nicio grabă, parcă mergeau la o paradă, nu la apărarea unei granițe care reclama cât mai curând prezența lor. (...). Fără să ne declare formal războiul, ajutați de câteva unități germane bulgarii au și deschis focul la granița Dobrogei.... Obiectivul lor a fost îndată Turtucaia. Din primul moment situația nu a fost favorabilă, trupele din cetate se apărau prost, se retrăgeau mereu și pierderile erau mari. Cu cât trecea însă vremea, cu atât situația devenea mai critică, o linie de forturi cade, cealaltă rezistă greu, generalul Teodorescu cerea ajutoare, generalul Aslan începe să se agite...Dar totul era zadarnic, știrile erau tot mai rele, la Turtucaia nu se mai rezista. Basarabescu

se retrăgea în dezordine, Zaioncikovski nu era de găsit. Arghirescu se hărțuia cu slabe forțe în direcția Bazargicului, iar Marele Cartier General adresează generalului Teodorescu un apel suprem: Garnizoana să lupte până la ultimul om! În ziua de 26 august, la amiază, totul era pierdut. Generalul Teodorescu își părăsește postul de comandă, panică printre trupe, toți spre Dunăre și caută să o treacă. Alții, cu un admirabil eroism luptă până în ultima clipă și ultimul cartuș. Și în mijlocul acestei învâlmășeli fără seamăn, trupele bulgaro-germane ocupă cetatea. Rezultatul - 480 ofițeri morți, 28 000 soldați prizonieri, o mulțime de materiale de război cad în mâinile inamicului, plus 6000 de soldați morți sau răniți. Bulgarii nu dispuneau de forțe atât de numeroase, au suferit pierderi, după propriile mărturisiri, 199 de ofițeri și 7773 de morți și răniți. Generalul Basarabescu a fost mai prejos de orice calificare, punându-și trupele de la Silistra în mișcare prea târziu. Iar generalul Zaioncikovski, pur și simplu nu a executat ordinele primite - când i s-a spus să se îndrepte spre Turtucaia, a luat-o în sens invers spre Bazargic. În concuzie, cel mai bun plan din lume, dacă nu se execută, nu mai valorează nimic. Sărmanul Brătianu a fost atacat ani de-a rândul pe această temă. Făcuse unitatea țării și i se striga încă -Turtucaia, Turtucaia!, care se invoca spre a se dovedi nepregătirea noastră militară”.

Cred că un om este definit de locul în care s-a născut iar pentru mine zilele însorite dar și crivățul crunt de iarnă tulceană sunt parte a vieții mele. Pentru mine Dobrogea este regiunea natală și locul unde îmi cresc copiii, dar pentru cei care nu au o istorie personală legată de ea, Dobrogea este regiunea cea mai însorită, dar și cu cele mai puternice și constante vânturi din țară. Ne-am putea gândi că vorbim despre o climă neprielnică, dar în termeni practici ne dăm seama că vorbim despre resurse naturale de energie. În acest context, am hotărât ca în acest număr al revistei noastre să încerc să înțeleg locul și valoarea morilor de vânt în Dobrogea, o tehnologie care mai era încă folosită în a doua jumătate a secolului XX în acest teritoriu dar care acum a dispărut pur și simplu, chiar și din memoria, topografia și imaginația populară. Ce sunt morile de vânt, la ce folosesc și mai ales ce au însemnat morile de vânt pentru Dobrogea sunt câteva din întrebările la care încerc să răspund în rândurile de mai jos.

Moara, parte a patrimoniului cultural din Tulcea

Dacă puterea soarelui este recuperată de destul de puțin timp prin intermediul tehnologiei panourilor solare, vântul este o forță pe care oamenii au înțeles să o folosească înțelept de aproape două mii de ani. Se pare că originea morii de vânt ca metodă de a folosi vântul pentru a produce energia este în Persia, pe teritoriul Iranului de azi. Primele mori de vânt arătau foarte diferit de ceea ce ne este nouă familiar, morile europene, dar nu s-au păstrat imagini sau schițe ale strămoșului persan al morii.

Primele mori europene datează din Evul Mediu timpuriu, în secolele X-XII. Acestea au fost folosite, încă din cele mai vechi timpuri, pentru măcinarea cerealelor, dar utilitatea lor a fost extinsă și pentru dirijarea apei pentru irigații, drenarea zonelor inundabile, pomparea apei pentru recuperarea terenurilor agricole. În această materie, olandezii rămân până în ziua de azi cei mai inventivi și eficienți. Tot ei sunt cei care au introdus inovația separării bazei morii de vârful său ascuțit, acesta din urmă devenind autonom și putându-se roti în funcție de direcția vântului. Acest tip de moară este cunoscut de fapt ca moara olandeză. Anterior acestei invenții, morarul trebuia să schimbe manual direcția paleților morii, în funcție de cum se schimba direcția vântului. Oricum, o problemă constantă a oricărei mori de vânt este aceea că atunci când nu este vânt, aceasta nu funcționează. Este motivul pentru care morile de vânt sunt întâlnite în locurile cu vânturi puternice și constante. Unul dintre aceste locuri este și Dobrogea.

În general, când vorbim despre mori de vânt, gândul ne duce către Olanda, dar cred că este important și frumos pentru noi să știm că în urmă cu doar un secol regiunea noastră era împânzită de mori de vânt, care măcinau cereale de la sud la nord, de la est la vest. Prima atestare documentară a morilor de vânt pe teritoriul actualei României datează încă din secolul al XVI-lea, mai precis din 1585, și se referă la Dobrogea¹. Dacă ne propunem să călătorim în timp, vom vedea că teritoriul dobrogean era împânzit de mori de vânt în trecut. Un călător din vremuri apuse, naturalistul francez Boucher de Pertes, ce pornise la drum pe mare din Constantinopol în anul 1853, observa Tulcea din ambarcațiunea în care se afla: „la stânga, pe țărmul turcesc, pe coline, apare o altă priveliște și anume una din cele mai plăcute din care se poate întâlni. E vorba de o armată de mori de vânt... Număr vreo patruzeci, afară de cele pe care nu le văd.”²

1. Morile de vânt din Dobrogea. Hedwig Ulrike Rușdea în memoria etnomuzeologiei românești, Sibiu, Ed. ASTRA Museum, 2012, p.22.

2. Apud Nicolae Ariton, chettusia.com, accesat în 11.02.2022.

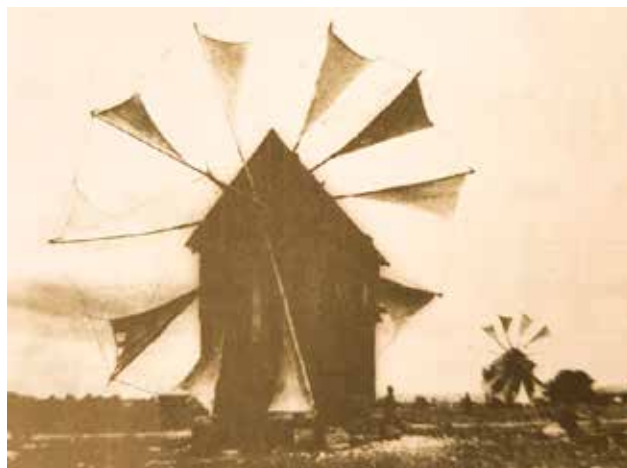

*Tulcea și morile sale de vânt de pe dealuri
în secolul al XIX-lea. Litografie*

În ceea ce privește modul cum arătau, cum erau construite și cum funcționau morile dobrogene, știm că în general acestea erau construite din șindrilă și că erau folosite la nivel familial și comunitar. Este și motivul pentru care nuse mai păstrează multe mori în prezent, ele fiind destul de fragile și mai ales expuse incendiilor. Majoritatea morilor dobrogene erau de tip clasic, o construcție din lemn cu aripile ce se roteau în funcție de vânt. Au existat și câteva, puține, în varianta olandeză, cu structura principală diferită de vârful care se mișca împreună cu paletele, mergând practic după vânt. O altă variantă interesantă se găsea în sudul Dobrogei, unde în loc de șindrilă se foloseau elicele din material textil, asemănătoare unor vele de vapor.

Cea mai mare densitate de mori se găsea în nordul Dobrogei, în Tulcea și împrejurimile acesteia. „Într-o statistică din 1901-1902, în Dobrogea sunt numărate 639 de mori de vânt, din care marea majoritate în partea de nord a Dobrogei, respectiv Tulcea și satele din jur. Majoritatea acestora erau amplasate pe Dealul Carierei din Tulcea, aproximativ în spatele Școlii Nr. 3, căruia i se spunea Dealul Morilor dar și pe Colnicul Horea, pe care este amplasat Monumentul de Independență și numit de localnici, în acea perioadă, La trei mori, după cele trei mori de vânt construite aici și aparținând unui lipovean”³. Este interesant de observat și felul în care toponimia locală a fost influențată de morile de vânt, atestând importanța acesteia în economia și simbolistica locală. Putem observa cum morile făceau parte din viața și rostul dobrogenilor, cum lumea cunoștea locurile după morile de acolo.

3. Idem.

*Moară de vânt cu vele,
sudul Dobrogei*

În ceea ce privește numărul și distribuția efectivă în teritoriu a morilor de vânt în Județul Tulcea, cercetătoarea Eugenia Iancovici, consemna: „în decursul sec. XX au existat mori de vânt în localitățile Deltei Dunării: Chilia Veche – 30, Sulina – 9, C.A. Rosetti – 9, Letea – 5, Sfiștofca – 1, Caraorman – 5, Crișan – 2, Periprava – 1. Pe teritoriul limitrof Deltei Dunării, morile de vânt erau distribuite astfel : Tulcea – 40, Agighiol – 17, Beștepe – 14, Malcoci – 5, Murighiol – 7, Dunavățul de Sus – 3, Mahmudia – 3, Parcheș – 2, Valea Nucarilor – 21, Babadag – 10, Sarinasuf – 13, Somova – 5, Sălcioara – 17, Ceamurlia de Jos – 17, Enisala – 9, Jurilovca – 17, Sarichioi – 22, Zebil – 18”⁴.

Știm acum că oamenii locului au măcinat cu spor timp de câteva secole porumb și grâu în sutele de mori ce împânzeau locul. Pe lângă numărul efectiv mare de mori și larga distribuție teritorială, știm că moara de vânt ocupa un loc important deoarece apare în folclorul local, după cum observăm din colindele locului. Plugușorul

4. Apud Valeriu Leonov info-delta.ro, accesat în 12.02.2022.

dobrogean cules de Teodor Burada la începutul secolului XX dedică o strofă întreagă mersului gospodarului la moară:

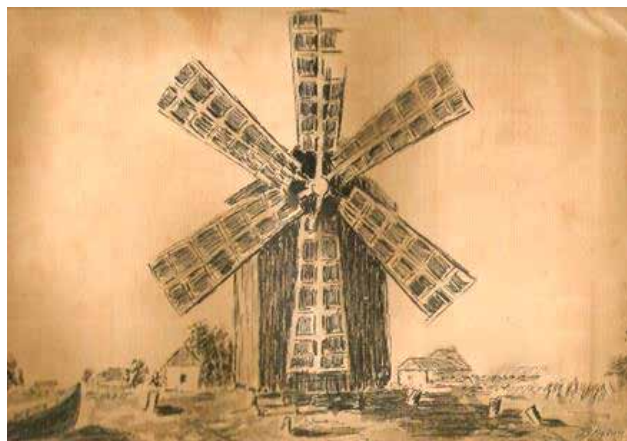
*„La moară mi se ducea,
La moară la căpătan
Unde a fost Dumnealui an,
La moară la Văjiita
Unde a fost baba Dumitra,
La moară la Siriclia,
Unde a fost baba Maria”⁵.*

În momentul de față nu mai există mori de vânt funcționale în Dobrogea, nici măcar nu prea mai există ca exponate de muzeu sau pentru amintire în regiune. Dacă la începutul secolului XX erau în funcțiune aproape șase sute de mori de vânt, acoperind întreg teritoriu dobrogean, în momentul de față nu mai există aproape niciuna. Dar ce s-a întâmplat cu morile dobrogene? Acestea nu mai există nici măcar în memoria locuitorilor, sunt mulți oameni care nu asociază Dobrogea cu morile de vânt în niciun fel. Ceea ce știm este că majoritatea morilor de vânt au fost distruse în contextul Primului Război Mondial, au ars. După război, acestea nu au mai fost reconstruite deoarece s-a trecut la morile mecanice, care permiteau și producerea de ulei, pe lângă măcinarea cerealelor⁶. În același timp, în unele regiuni mai izolate din Dobrogea, în Delta Dunării, unele mori de vânt au continuat să existe și să fie funcționale până în anii '60-'70 ai secolului XX.

5. În Aurelia Lăpușan, ediție anastatică îngrijită și prefațată a lucrării „Teodor Burada, O călătorie în Dobrogea, 1880”. Lucrarea a apărut cu sprijinul Centrului cultural județean Constanța Teodor T.Burada, 2014.

6. Nicolae Arion, „Mori tulcene pierdute în vânt și timp...”, 18 ian 2019, mistereledunarii.wordpress.com, accesat în 12.02.2022.

În aceeași perioadă acestea au devenit subiect de interes pentru cercetători, etnografi, care au înțeles valoarea lor de patrimoniu. În acest context, au fost făcute fotografii, schițe, desene și însemnări privind contextul comunitar în care se găseau. Cercetătoarea Hedwig Ulrike Rușdea a reușit să fixeze acest patrimoniu în sens scriptic. Mai mult decât atât, la inițiativa acesteia, câteva mori aflate într-o stare avansată de degradare, au fost mutate la Muzeul Astra din Sibiu, renovate conform schițelor și redat circuitului muzeal național. Prin urmare, câteva din morile dobrogene încă există în patrimoniul național, dar numai câteva mai pot fi văzute în Dobrogea însăși. Este vorba despre o moară care a fost readusă la Tulcea și două care au rămas în locul lor original, la Mănăstirea Celic-Dere, respectiv Mănăstirea Saon din Județul Tulcea. Nu este prea mult dar totuși, încet-încet, cu fiecare poveste a morilor, cu fiecare moară adusă în fața ochilor noștri, începem să ne reamintim că morile de vânt au făcut parte din viața înaintașilor noștri și că, astfel, sunt și parte a vieții noastre.

*Mănăstirea Celic-Dere din Județul Tulcea
și moara sa*

Veșnicia s-a născut la sat, spunea Lucian Blaga, și din ce în ce mai mulți români află înțelesul adânc al acestor cuvinte. Speriați de pandemie sau, mai nou, de spectrul unei conflagrații modiale, tot mai mulți orașeni iau decizia de a se întoarce la origini: la țară. Chiar dacă unii încă analizează această opțiune, mutatul la țară este un vis pe care vor să-l trăiască într-o bună zi. Alții au pus deja piciorul în pragul unei case bătrânești în urmă cu câțiva ani și acum se bucură de traiul tihnit într-un sătuc românesc, unde timpul are altă curgere, iar rotația anotimpurilor alte semnificații decât în agitația citadină.

Experiența unei vieți liniștite la țară, departe de tumultul urban, ne este împărtășită de mulți dintre cei care au luat această decizie pe grupul de Facebook „Mutat la țară - viața fără ceas.” Comunitatea online împlinește luna aceasta cinci ani de înființare și are un număr impresionant de membri: peste 224.000. Dintre aceștia, mulți experimentează deja traiul la țară, iar alții sunt doar urmăritori, iubitori ai vieții autentice de la sat, care visează la rândul lor la o viață sau măcar la o vacanță rurală.

De aici am aflat și povestea Sandei-Elena Cojocaru, proprietara unei frumoase case de vacanță dintr-un sătuc nord-dobrogean. Iată ce scria pe 14 martie 2020 românca întoarsă în țară din Italia și stabilită acum la Somova.

Au regăsit „pacea și liniștea” la Somova

„Acum fix un an, cu inima plină de emoție și bucurie, familia noastră se pregătea pentru mutarea definitivă în România, într-un sătuc pitoresc din Dobrogea... Lăsam în urmă o țară care mi-a fost casă 20 de ani, un cuib al nostru

într-o zonă minunată din centrul Italiei, familia soțului, bunicii copiilor noștri și bineînțeles multe amintiri...

Astfel începea un nou capitol din viața noastră; liniștea înserării, farmecul amurgului din zilele de vară, răcoarea dimineții, ceața care îmbracă valea, cântecul naturii, vântul, păsările călătoare sunt doar câteva din minunile care ne înveselesc sufletul de aproape un an încoace.

(...) Responsabil ne-am izolat în colțul nostru de rai, aici unde ne-am regăsit pacea și liniștea sufletului... aici unde dorim să ne creștem copiii și unde să ne putem simți mai aproape de cer... Și închei cu aceste versuri scrise acum câțiva ani în dorul primăverii de acasă. Dedic aceste versuri în special celor departe de casă!

*Printre raze de lumină,
Ce străbat răzleț, vioi,
Sufletul se contopește
Cu o mare de culori
Și-n candoarea primăverii
Cerule strălucește-n ape,
Minunate, multe flori
Pe câmpie-s presărate ...
(Primăvara - aprilie 2018, Sanda)".*

„Fericiți și împăcați” în Țara Hațegului

Un alt român mutat la țară, care ne împărtășește povestea lui, este Robert Crăciunel. Aflat în Țara Hațegului, a construit împreună cu soția două cabane A-frame, dintre care una în copac. „Unii spun că am făcut în doi ani ce

mulți nu fac o viață, alții se abțin, iar alții se și bucură de ceea ce am realizat, experimentând ideea de personalitate a lucrurilor create de noi - în concluzie noi suntem fericiți, mulțumiți și împăcați cu toate. Viața la țară sau mai ales în Țara Hațegului, unde ne aflăm, nu a fost, zic eu, niciodată atât de interesantă și de frumoasă pentru doi tineri!”, mărturisește Robert Crăciunel pe grup.

Din București, în inima Maramureșului

Adina Zorzini este o tânără mămică și soție, care a dat viața de bucureșteancă pe tihna din Maramureș. „Cea mai frumoasă iarnă din viața mea de bucureșteancă de până acum (a doua sau a treia petrecută în noua casă), aici în inima Maramureșului istoric, în vârful unui deal de la Vișeu de Jos. Cu toate greutățile cotidiene, de la căratul în spate de două luni deja a tuturor proviziilor (când ninge sau îngheață nu mai putem urca cu mașina acasă), până la alergatul pe deal în sus și-n jos cu toți cei patru copii la școală și la grădi (contra-cronometru), cu tot covidul și carantinarea (izolare de la mic la mare) - rămâne cea mai minunată iarnă din experiența noastră, ca familie, trăită cu toată ființa, zi de zi,

alături de natură și de Dumnezeu”, ne povestește Adina pe grup, împărtășind și câteva imagini de poveste.

Rețeta fericirii, după Lev Tolstoi

„Am trecut prin multe în viață și acum mă gândesc că am găsit rețeta fericirii: o viață liniștită și retrasă la țară, unde să poți fi util oamenilor cărora este ușor să le faci un bine și care nu sunt obișnuiți să îl primească; o muncă folositoare, odihnă, natură, cărți, muzică, iubirea pentru vecini - cam asta ar fi ideea mea de fericire”, citează din Lev Tolstoi („Fericirea familială”, Lev Tolstoi, 1859), Valentin Nedelcu, un tânăr îndrăgostit de viața la țară.

„Căsuța mea de vară e la țară! Chiar dacă doar pentru weekend... suntem la țară! Ne bucurăm de tot ceea ce înseamnă asta, practic ne re trăim copilăria! Salutări din Costeni, Maramureș!”, ne transmite Simona Livia.

Viața fără ceas deșteptător

„Bună ziua, frumoasă comunitate! S-a scris mult (și bine) despre viața la țară, acest salt uriaș pe care mulți ca mine și poate ca tine l-au făcut spre o viață mai bună, spre natură, reîntoarcerea la origini, la nostalgia copilăriei și autenticitatea vieții la sat în secolul 21, conectat la lumea întreagă, dar ancorat cu picioarele în iarba verde de “acasă”.

Viața la țară este cu de toate, dar cel mai mult este cu drag de natură, de munca pământului, o viață fără ceas deșteptător, dar cu sens și responsabilitate, dar mai ales cu asumarea tuturor neajunsurilor vieții rurale din România. Povestea noastră este, probabil, povestea multora dintre cei care au fost crescuți cu valorile autentice ale satului, unde timpul știe să aibă răbdare cu omul și care au ales apoi calea unei metropole, unde oamenii cred că pot controla timpul. Pare-se că a fost nevoie să fim puși pe pauză de pandemie pentru a înțelege că, de fapt, nu de o Pauză aveam nevoie, ci de un Stop și înapoi la Start!", afirmă Ancuța Elena Ces, o altă membră a grupului, după 20 de ani trăiți în București.

„Deodată vedem viitorul altfel”

Rodica Pană-Dinică este o altă româncă ce a ales să-și trăiască viața “fără ceas”. “De peste șase ani ne-am stabilit la țară, să ne facem mai ușoară și frumoasă viața. Alături de bunica, într-un sat în care mulți au îmbătrânit sau au plecat la ceruri lăsând în urmă case, pământuri și păduri. La cei 76 de ani, mama soacră este mereu ocupată, aici am surprins-o cum torcea un caier de lână pentru a face niște călțuni (ciorapi). Cu ochii blânzi și fața brăzdată de trecerea anilor și greutatea, ne povestește cum viața la sat este grea, dar frumoasă și mai liniștită - dacă muncești ai - despre tinerețea care a zburat parcă odată cu păsările călătoare, despre cum a făcut casa pe care noi am renovat-o, cu pământ cărat cu targa de pe deal, călcat cu picioarele goale, pus în forme și arse câteva zile la rând! Cu câte sacrificii și greutatea, a crescut și trimis la școli trei copii, muncind pământul și crescând animale, cum a spălat preșurile la râu sau cum căra apă cu ciubărul! Oftează când povestește. Cu ochii ei albaștri ca cerul senin privește pe geam, iar în colțul buzelor schițează un zâmbet și-mi spune că marea ei bucurie sunt copiii. Toți sunt bine, sănătoși, la casele lor, cu copii și nepoți la rândul lor, se poate duce liniștită lângă al ei soț. (...) Multe lucruri vechi găsite prin poduri le-am recondiționat, spre bucuria ei care ne povestește de fiecare de unde-l are. (...) În fiecare an mai facem câte ceva prin casă și gospodărie, dar păstrăm simplitatea și tradiționalul vieții la țară! Nu regretăm nici un minut că am luat această decizie, am schimbat multe și noi parcă, odată, vedem viitorul altfel.”, ne împărtășește Rodica.

Multe dintre căsuțele a căror poveste este împărtășită pe grup sunt incluse în circuitul turistic și pot fi vizitate.

O iubire de-o viață

Corina POPESCU

Radu și Elena, o singură inimă

Dragobete, considerat purtătorul dragostei și al bune dispoziții la români, s-a decis anul acesta să îmi aducă un dar deosebit, de suflet: povestea unei iubiri ce ar putea oricând să devină subiectul unui roman sau al unui film. Și m-a binecuvîntat să primesc drept moștenire istoria unei iubiri unice.

M-a întors în timp, într-un cartier al Constanței anilor 30. Am ajuns la una dintre seratele dansante specifice vremii unde luau naștere adevărate povești de dragoste, se făceau legăminte de prietenie, cei îndrăgostiți își spuneau cuvinte de iubire pentru a se îndrăgi tot anul, se puneau la cale logodne și căsătorii și se discutau diverse aspecte ale vieții. Se sărbătorea Dragobetele.

Aici, venise împreună cu mama ei o tânără suavă și elegantă. Elena, cu rochița sa albă cu trandafiri aplicați din loc în loc, aștepta cuminte prima invitație la dans. Era primul ei bal. Privirea ei nu îndrăznea să caute mai departe de figura mamei. Până când, în fața ei s-a prezentat un tânăr ofițer care i-a furat pe loc privirea și inima. A fost dragoste la prima vedere. Distinsul nostru

ofițer a luat mâna domnișoarei și au pornit cu pași sfioși în ritm de vals. Împreună au învins timiditatea și nu au mai pierdut nici un dans, atrăgând atenția tuturor invitaților prin distincție. Când ochii lor se întâlneau, el simțea că, numai așa, viața lui prinde sens. Ea tremura de emoție în brațele lui puternice și simțea că, alături de el, poate trece peste orice greutate pe care viața i-ar putea pune-o în cale. Din acel moment, între ei, s-a creat acel legământ considerat sfânt pe care numai moartea îl poate desface.

Din acea seară, Radu nu și-a mai putut închipui a trăi fără ea. O căuta tânjind după acei ochi căprui și după atingerea blândă a mâinilor ei. Doar ea reușea să îi potolească dorul după Oltenia natală. Pentru că, acum, în brațele ei, el se simțea din nou „acasă”. Iminența războiului nu îi permitea tânărului să petreacă prea mult timp în afara garnizoanei, dar, ori de câte ori avea posibilitatea, venea în vizită. După câteva luni s-au logodit, iar în 1942 s-au și căsătorit.

Casa lor era plină de voie bună, iar căsnicia lor înfloritoare pentru că îi lega o iubire profundă.

Iubirea lor a dăinuit chiar și atunci când războiul a intervenit. Cea mai dureroasă zi – ziua despărțirii veni atunci când se așteptau cel mai puțin. Nu exista cale de întoarcere: iubirea de țară își cerea sacrificiul. Și, atunci, brațele care odată abia îndrăzneau să se prindă în vals, acum nu se mai dezlipneau. Poate că avea să fie ultima îmbrățișare, ultimul sărut, ultima privire. Dar asta doar Cel de Sus știa.

Avea să fie decorat cu medalia „Virtutea Militară”, cls. a II-a de pace pentru curajul și devotamentul de care a dat dovadă, cu medalia „Bărbăție și Credință”, cls. a III-a cu spade, cu medalia „Virtutea Militară”, cls. a II-a de război și „Crucea de Fier”, cls. a II-a. A fost dat dispărut în cumplita bătălie de la Cotul Donului din iarna lui 1942. Avea 29 de ani.

Nu s-a putut bucura la nașterea fiului său. Fără iubirea și sprijinul lui, tânăra mamă s-a confruntat cu ororile războiului. De la 19 ani, a trebuit să îl apere pe fiul lor, să îl crească și să îl educe, fiindu-i în același timp și mamă și tată. Spirit puternic, ea a reușit să învingă pe alt front:

a crescut un băiat care a purtat cu mândrie numele tatălui său, Radu, fiind educat în spiritul dreptății, al onoarei și al dragostei de semeni și de țară.

Nu a abandonat niciodată credința că soțul ei se va întoarce. După mulți ani, îi povestea nepoatei lor despre momentele frumoase trăite împreună, însuflând acesteia dorința de a-și cunoaște bunicul și de a găsi, la rîndul ei, iubirea adevărată.

Certitudinea morții lui Radu avea să vină când Elena era la vârsta senectuții, la finele mileniului 2. Încredințarea ei că el s-ar fi întors dacă ar fi trăit a fost îndreptățită întrucât viața a făcut să întâlnească mai veche cunoștință al cărei soț luptase alături de Radu și fusese în tranșeu lângă el în momentul în care a fost împușcat mortal. După aproape 5 ani, Elena l-a urmat în Ceruri.

Tradiții grecești

Vasilopita

Alexandru CONSTANTINESCU

Românii și grecii au aceeași religie, ortodoxă. De aceea sărbătorile religioase, Paștele, Crăciunul, zilele sfinților au loc la aceeași dată. Sărbătoarea Nașterii Domnului este celebrată în același timp, iar la români, sub influența Occidentului, începând din a doua jumătate a sec.IX-lea aceasta este asociată cu împodobirea bradului, cu cetina tot verde, și cu venirea lui Moș Crăciun din nord, din Laponia, cu sania trasă de reni și care aduce daruri copiilor. Tradiția provine din țările nordice, mai precis din Laponia, tradiție lansată de bine cunoscutul scriitor danez Hans Cristian Andersen și răspândită apoi în toată Europa și nu numai. Grecii nu au preluat această versiune. Pentru ei aducătorul de daruri nu este Moș Crăciun, ci Sfântul Vasile.

Ziua acestui sfânt este comemorată de Întâi ianuarie, imediat după Nașterea Domnului. El este cel care aduce daruri și nu Moș Crăciun. Pe vremea când Sf. Vasile era episcop în Cezareea, pentru a salva orașul de jefuire de către prefectul roman, guvernatorul Capadociei a adunat de

la concetățenii săi tot aurul pe care îl aveau în bijuterii și monezi, spre a-l oferi guvernatorului. Se pare însă că acesta s-a rușinat în fața gestului Episcopului Vasile și a plecat fără să ia nimic.

Atunci, episcopul, care nu mai știa ale cui sunt piesele din aur, pentru a le înapoia oamenilor, a poruncit să se facă plăcinte și a pus în fiecare câte o bijuterie sau câte o monedă. După bine cuvântare, plăcintele au fost împărțite localnicilor și astfel fiecare a luat ce a găsit în plăcinta care i s-a oferit. De atunci, se păstrează credința potrivit căreia cel care va găsi moneda, va fi norocos tot anul. Și cum grecii erau marinari și nu se întorceau toți din călătorie până la 1 ianuarie, Vasilopita continua să se pregătească în fiecare oraș port până în ziua în care se întorcea și ultima corabie. De aceea, Vasilopita nu era obligatoriu să fie tăiată și împărțită pe Întâi ianuarie, de ziua Sf. Vasile, ci și mai târziu, când se reunea întreaga familie. Astfel încât și comunitatea grecilor din România sărbătorește tăierea Vasilopitei mai târziu, în cursul lunii ianuarie.

În continuare încerc să prezint o traducere a colindului Sfântului Vasile, vechi de sute de ani, poate chiar mai mult. A fost destul de dificil să traduc dintr-o limbă arhaică, dar cred că am reușit să transmit spiritul acestui colind în limba română.

*Început de lună, început de an.
Hai sus înaltule rosmarin
Și început de an mai bun să fie
Biserica, biserică cu sfântul tron
Început când s-a născut Hristos
Cel Sfânt și plin de duh
Pe pământ să pășească și să ne fericească
Sfântul Vasile vine din Cezarea, nobilă doamnă,
Poartă o icoană și hârtie cu chipul lui Iisus Mântuitorul
Hârtie și călimară, privește flăcăule.*

Românii sunt pretutindeni

Prietenia în serviciul independenței

Margareta DONOS, Geneva

*Tânăra grec plângând pe
mormântul lui Byron*

Pe parcursul ultimelor patru luni, Muzeul de artă și istorie din Geneva a prezentat expoziția „Geneva și Grecia – o prietenie în serviciul independenței”. Ultima zi din ianuarie coincidea cu ultima zi a expoziției, dar fluxul mare de vizitatori și grupurile organizate de asociații și școli pentru vizite ghidate și conferință a determinat administrația Muzeului să păstreze expoziția alte câteva săptămâni, ceea ce nu se întâmplă chiar așa des.

Expoziția propriu-zisă ocupă o sală nu prea mare pentru a nu spune chiar foarte mică și întrebarea cea mai curioasă este: ce poate fi expus publicului pentru a ilustra independența și prietenia. Titlul este ambiguu ori poate prea amplu și trezește nedumeriri – independența Greciei ori a Genevei? Curiozitatea i-a adus pe mulți aici. Și pe noi.

Însoțiți de un ghid pasionat de meserie, facem primii pași în expoziție: independența Genevei, apoi neutralitatea elvețiană, stabilirea unor frontiere europene după învingerea lui Napoleon și crearea statului modern grec în 1827. Firul roșu al expoziției traversează acele decenii tulburi ale continentului european de la începutul secolului XIX și ne conduce până în Moldova și Valahia.

1808. Ioannis
Kapodistria

Eugène Delacroix:
Grecia pe ruinele
Missolonghi.

Într-o sală mică, dar cu spațiu bine gestionat, exponatele selectate atent sunt dispuse pe trei segmente distincte și interdependente: Kapodistria, Geneva și Elveția, urmată de a treia parte – Declarația de independență a Greciei de acum două secole (1821).

Originar din Grecia otomană, tânărul și talentatul Ioannis Kapodistria, la începutul secolului al XIX-lea, era în slujba țarului rus Alexandru I. După 25 ani de lupte necruțătoare, Europa ajunge devastată și marile puteri căutau forme de reorganizare politică a teritoriilor. În acest context țarul rus îl trimite pe ministrul Afacerilor externe la Geneva pentru negocieri cu francezii în scopul fixării frontierelor, după înfrângerea lui Napoleon. Imperiile învingătoare erau de acord asupra creării în această parte a continentului european a unui stat tampon, care să separe puterile învinse de cele învingătoare. Elveția este privită ca un element-cheie în stabilirea noului echilibru geopolitic.

În Confederația elvețiană problemele economice și disensiunile interne creau o stare de incertitudine totală. Geneva, dar și alte cantoane, nu erau convinse de necesitatea apartenenței la Confederație. După nouă luni de negocieri, Ioannis Kapodistria, împreună cu genevezul Pictet de Rougemont, reușește să convingă Geneva și alte două cantoane să se alăture Elveției. Pactul federal care pune bazele statului modern elvețian este semnat în 1814. Tot împreună cu Pictet de Rougemont, la congresul de la Paris, în 1815, grecul Kapodistria, cu mandat de la țarul rus, prezintă actul de garanție a neutralității și unității Confederației elvețiene. Începând cu 1815, Confederația este unită,

neutră și independentă în mijlocul continentului european – statut garantat de marile puteri.

În expoziție găsim obiecte personale ale protagoniștilor acestei prietenii greco-elvețiene, precum și hărți cu frontierele, acceptate sau neacceptate, ale cantoanelor, care ulterior aveau să devină membre componente ale Confederației. Este expus și textul garanției neutralității elvețiene scris de Pictet de Rougemont, dar prezentat la congres de Kapodistria, precum le fusese înțelegerea.

Pentru meritele deosebite în favoarea cantonului, dar și în procesul de asigurare a garanției și neutralității Elveției, în 1816 Ioannis Kapodistria devine cetățean de onoare al orașului Geneva. După succesele obținute la congresul de la Paris și cel de la Viena, în cadrul cărora au fost negociate frontiere și teritorii pe continent, Kapodistria spera să convingă imperiile de atunci și puterile politice ale Europei despre necesitatea eliberării Greciei de sub jugul otoman. Doar că atunci continentul trăia în epoca imperiilor – rus, austriac, otoman – și imperiile refuzau să înțeleagă aspirațiile unui stat la independență.

În mijlocul sălii este expusă sculptura „Tânărul grec plângând la mormântul lui Byron”, care deschide capitolul despre independența Greciei, prin angajamentul excepțional al scriitorului Lord Byron, dar și al multor alți intelectuali europeni, între care și pictorul francez Eugen Delacroix, pentru unificarea regiunilor grecești într-un tot întreg și pentru coordonarea rezistenței contra Imperiului otoman. După Geneva, Byron se instalează în nordul Greciei și de acolo mobilizează mai ușor opinia publică pentru a trezi un interes mai mare pentru cauza grecilor, pe când genevezii Pictet de Rougemont, Jean-Gabriel Eynard susțineau eforturile lui Kapodistria, care era în căutarea resurselor financiare și a susținerii politice în Elveția și în capitalele europene. Venise rândul grecilor – și al celor dezbinați în interiorul teritoriilor, dar și al celor împrăștiați prin lume, să beneficieze de susținerea altor popoare și altor forțe.

Odată cu declararea independenței, în 1821, în Grecia se intensifică procesul de eliberare. Grecii din lumea întreagă încearcă să revină în țară pentru a participa la această mișcare de eliberare. În 1824, după moartea lui Byron, otomanii purced la asediarea orașelor grecești, care rezistă și astfel măsurile de oprimare prin masacrarea populației civile se intensifică. Răscoala grecilor din Moldova și Valahia va eșua rămânând în istorie însă crearea mișcării Filiki Hetairia* (Societatea prietenilor, în greacă Φιλική Εταιρεία) destinată eliberării creștinilor

de sub jugul otoman – pagina aceasta încheie parcursul expoziției.

La 27 martie 1827, Grecia devine independentă și primul ei președinte va fi Ioannis Kapodistria. Dezbinările interne între regiuni, situația economică dezastruoasă devin obstacole imense în calea dezvoltării unui stat funcțional. Kapodistria va încerca să așeze un nou stat liber pe harta lumii, dotat chiar și cu un sistem monetar național – cu moneda Fenix (prezentată prin exponate).

Populația însă nu este gata pentru schimbări cardinale atât de rapide.

Primul președinte al Greciei va fi asasinat în 1831 la Nafplio – prima capitală a acestui nou stat, abia conturat pe harta lumii.

Expoziția „Geneva și Grecia...” este despre soarta popoarelor dezbinat și despre luptele interne, despre independență și neutralitate, atât în Confederația elvețiană de la anul 1815. cât și în Grecia otomană din 1821-1830, ajungând până la războaiele și revoluțiile din Moldova și Valahia de la începutul secolului al XIX-lea.

Independența se obține prin lupte interne și externe, neutralitatea se negociază îndelung și iscusit cu marile puteri. Vrând-nevrând gândul ne poartă la situația actuală a țărilor din Estul continentului european, unde în vecinătatea apropiată a micii și neutrei Republici Moldova „s-au luat la harță” (își arată arama pe față) două mari puteri militare... și înțelegem că ne lipsește un Ioannis Kapodistria.

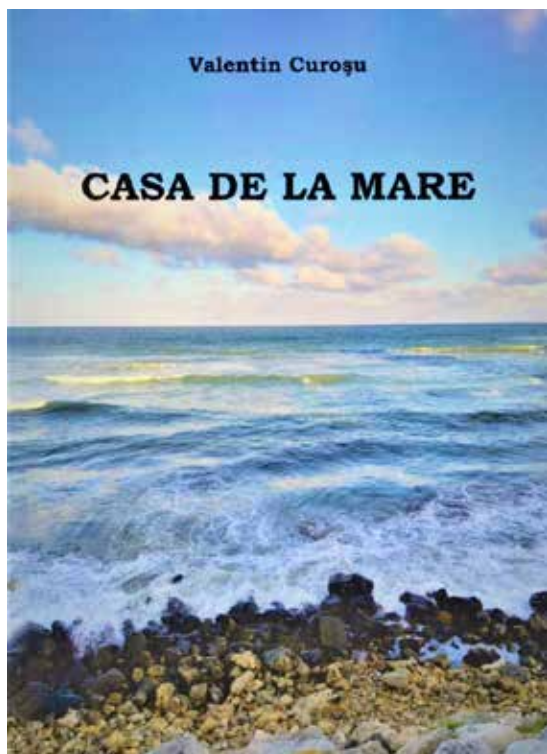

Scriitori dobrogeni

Romanul unei vendete constănțene

Marina CUȘA

Casa de la mare, apărută în 2020 la Editura Sfântul Ierarh Nicolae, este al șaselea roman al lui Valentin Curoșu, nume asociat spontan de constănțeni lumii medicale. Semnatarul cărții este însă nu doar un reputat medic, ci și un prozator stăpân pe mijloacele narațiunii, pe care, iată, o cultivă cu fidelitate.

Casa de la mare este o poveste spusă limpede și curgător a unei vendette. Locotenentul Petre Anton, învățător din satul Cobadin, la întoarcerea din Războiul Reîntregirii își găsește soția și copilul morți și casa incendiată, mobilul fiind jaful unor bijuterii, și, hotărât să facă dreptate, îi descoperă și îi pedepsește pe făptuitori. Intriga polițistă e condusă cu pricepere, Petre Anton făcând legătura între bijutierul Kalistian, căruia îi vânduse câteva piese ale avutei sale soții, și sub-comisarul criminal Fărcășel. Adept al legii talionului, ofițerul face două crime perfecte, împușcându-i pe Kalistian și Fărcășel, iar apoi, prin limpezimea de cristal a minții, se salvează, în ancheta procurorului de caz, de suspiciunile care îl vizau. Partea a doua a cărții are o turnură mai aventuroasă chiar, și mai sentimentală, tema de prim plan fiind cea a depășirii unei cumpene existențiale și a reluării

cursului firesc al vieții.

Pentru că i-a promis Franciskăi, soția sa, că se vor muta aproape de mare și pentru că rămânerea în casa ororilor ar fi fost prea dureroasă, Petre Anton părăsește Cobadinul pentru Klein, numele dat de sașii dobrogeni satului Tatlageac –azi, 23 August. Ajuns aici, primește sprijin pentru instalare din partea unor vecini, vrând să-și ridice o casuță lipsită de pretenții, dar mai ales din partea Anei, fata al cărei vis era să studieze medicina în Franța. Însă Ana este răpită de un descreierat, un fost coleg de școală, care o iubea, iar Anton, marcat de drama soției sale, căreia nu-i sărise nimeni în ajutor, pornește în căutarea ei. Zborul cu un elicopter până la Salonic, depistarea răpitorilor și recuperarea fetei mențin ritmul tensionat al cărții, care se liniștește în paginile finale. Încheindu-și misiunea liber-asumată, Petre Anton descoperă în locul cabanei la care se gândea o adevărată gospodărie pe care frații Anei i-o ridicaseră din recunoștință fiindcă pornise după sora lor. Așa cum devenise previzibil în cursul lecturii, între cei doi se produce apropierea firească a doi tineri, favorizată și de o baie în apa mării, iar Ana va lua în sufletul lui Anton locul ce părea intangibil al Franciskăi, devenind soția lui.

Roman polițist, roman de aventuri și de dragoste, Casa de la mare e o lectură captivantă, îndeplinind condiția povestirii de a te ține cu sufletul la gură. În acest sens, autorul evită analizele psihologice și descrierile detaliate și folosește frecvent dialogul, fapt agreat de lectorul de nivel mediu.

Personajele cărții se „simt”, unele fiind conturate cu minimum de mijloace, cum ar fi doamna Kalistian sau Mașa, fata căpitanului bulgar la care Anton fusese prizonier. Petre Anton e un personaj ideal, spirit justițiar, demn, generos, foarte inteligent, un adevărat bărbat; doamna Kalistian, o frivolă pasionată de bijuterii; Ana, o fată cuminte; Mașa, o fată îndrăzneată; Franciska, un model feminin plin de poezie, și datorită faptului că este caracterizată sumar.

Romanul are valoare documentară prin tema prizonieratului unui ofițer român la bulgari, în circumstanțele istorice amintite, dar și prin pictura de fundal a mediului dobrogean. Apare imaginea conlocuirii mai multor naționalități, a unor zone constănțene, a mirajului jocurilor de noroc de la Cazinou, a relațiilor de familie din comunitățile sașilor dobrogeni dislocați din Basarabia, totul pe fundalul clivajelor produse de război, alcătuind schița unui tablou ce ar fi putut fi detaliat, reprezentând un alt punct de interes. Aspecte din Salonic și din Bulgaria largesc spațiul românesc spre lumea balcanică.

Casa de la mare e scrisă cu precizia unei demonstrații matematice, dorind să argumenteze ideea că omul adevărat triumfă în lupta cu încercările vieții. Lectura cărții ne conduce spre ideea că autorul dispune de mijloace mai complexe decât cele valorificate în cadrul textului, și că, dacă nu ar identifica neapărat proza cu acțiunea, ar putea ridica miza scriiturii sale. Îi dorim mult succes și așteptăm să ne bucure cu noi cărți despre meandrele vieții și ineditul lumii dobrogene!

Foto: Artur ASAN

Sfântul Augustin, în una din Epistolele sale a dat fumosului o definiție interesantă: " Quid est corporis pulchritudo, congruentia partium cum quadam coloris suavitate", "Ce este frumusețea trupului, este proporția părților însoțită de o anumită gingășie a coloritului." (Umberto Eco, 1999: 40). Această definiție a reprodus o alta, aproape analoagă, a lui Cicero: " Corporis este quaedam apta figura membrarum cum coloris quadam suavitate, eaque dicitur" (Umberto Eco, 1999: 40), care, la rândul ei, a sintetizat toată tradiția stoică și antică, în general, exprimată prin diada Croma kai symmetria, apoi, canonul lui Policlet și expunerile făcute ulterior de către Galenus au devenit treptat documente de estetică dogmatică, documente în care este regăsită o afirmație despre frumos, frumosul izvorând, puțin câte puțin, din multe însușiri. Galenus a sintetizat ideile canonului spunând că "frumusețea nu rezidă în elemente, ci în armonioasă proporție a părților, în raportul degetului față de alt deget și al degetelor toate față de restul mâinii, al fiecărei părți față de alta" (Umberto Eco, 1999: 40), așa cum a stat scris în Canonul lui Policlet, mai târziu, regăsindu-se în textele lui Vitruviu nu numai termenii de proportio și symmetria dar și definiții ca "subordonarea la un modul, în părți alicote a membrelor unei lucrări și a lucrării în ansamblu" sau "stabilirea unor relații de măsură convenabile între elementele operei considerate separat, dar raportate în ce privește proporțiile la simetria întregului". (Umberto Eco, 1999: 41) În secolul al- XIII- lea, Vincent de Beauvais, în lucrarea "Speculum maius" a rezumat teoria vitruviana a proporțiilor umane, unde a apărut acel canon al convenienței tipic concepției grecești despre proporție, pentru care dimensiunile lucrului frumos sunt determinate una în raport cu alta și nu raportate fiecare separat la o unitate numerică neutră. (Umberto Eco, 1999: 40)

Pentru artisa modern, logosul divin al proporțiilor, al anatomiei umane este mai ispititor în a-l anula decât propunerea de a-l restaura sub forma unei anatomii îmbunătățite, iar cofrajul dumnezeiesc ce a susținut forma

umană dincolo de avatarurile pricinuite de păcate, în modernitate a fost "aruncat în aer de imaginație, dinamitat de originalitatea formulării plastice." (Sorin Dumitrescu, 2010: 627) Nu atentând la coerența anatomică se poate smulge din formă surpriză și, cu atât mai mult, copiindu-i plat aspectul văzut, descriind-o exclusiv după natura, anatomia icoanelor trebuie descrisă de iconar după credință, după propria natură lăuntrică și pentru că această descripție să nu rămână prizoniera părerii subiective, logosul văzut al anatomiei curente , normale, trebuie să coboare în inimă, morfologiile sfinților din icoane reprezentând întrupările unei anatomii teologice. (Sorin Dumitrescu, 2010: 628) Antologarea mentalităților tradiționale vizând corporalitatea divină și modul în care a fost închipuită înfățișarea zeilor oferă privilegiul de a intui noutatea întrupării și implicit, chipul ei văzut, auzit și atins pe care îl exprimă icoana care împlinește, recapitulează, confirmă sau, dimpotrivă, contrariază, dezmințe, denunță ficțiunea regăsită în stereotipiile tradiționale privind corpul zeităților.

Antropomorfismul grecilor nu a conceput divinul potrivit umanului, corpului omenesc, ci invers, în toate aspectele psihofizice și vitale, corpul omenesc trimite la modelul divin, sursa- izvor a plenitudinii nesfârșite, acest antropomorfism grecesc manifestându-se în modul în care a fost imaginat corpul divin ca model. În raport cu aceste viziuni, morfologia teandrică a avut ca temei o noutate absolută, o neașteptată dilatare ontologică a umanului, realizată de Duhul Sfânt, în urma căreia indefinitul naturii divine poate încăpea, poate fi exprimat prin definiția naturii umane, fiind dogma îndumnezeirii umanului, cea pe care o împlinește lucrarea harului, în stare să transfigureze statutul somatic al făpturii, începând cu funcțiile fiziologice, jocul complex al umorilor și mergând până la ultimile confinii ale articulațiilor sistemului osos. Această anatomie îndumnezeită, intuită și prin contemplarea moaștelor, aparține unui organism mistic eliberat de presiunile determinismului causal, (Sorin Dumitrescu, 2010: 630) icoana având menirea de

a induce aspectul și forma văzută a anatomiei, livrând umanității o somă miraculoasă care ar putea exista în lume doar dacă ar germina insesizabil în trupul îmbunătățit al unor sfinți.

Mâna în arta religioasă simbolizează o mână viitoare, morfologia ei antinomică neobișnuită și familiară nefiind obținută prin epurarea detaliului nesemnificativ, prin eludarea accidentalului sau prin exaltarea realului la cotele legendare ale mitului, conturul ei simbolizând vizual anatomia eonului viitor. (Sorin Dumitrescu, 2010: 631)¹ Mâna exprimă ideea de activitate, ca și pe cele de putere și de dominație, fiind și o emblemă regală, un instrument de stăpânire și semn al dominației, un simbol al comunicării și înțelepciunii, limbajul mâinilor, gestică, fiind folosit în toate civilizațiile lumii. Imaginea mâinii pe pereții peșterilor paleoliticului din Oltenia reprezintă un simbol solar (Gheorghe Mușu, 1982: 63) sau o imagine care o reprezintă pe zeița apotropaică, (Maria Gimbutas, 1989: 81) unde e vizibilă legătura mâinii cu soarele și funcția sa de translație energetică, funcție reflectată și în basoreliefurile egiptene din perioada faraonului Ekhnaton, discul lui Aton, care a introdus cultul solar. În Creștinism, mâna Domnului e simbolul puterii divine supreme, simbolul ajutorului, iar în Orient, divinitățile tutelare au fost reprezentate ținând în mâinile lor comorile care îndeplinesc toate dorințele, (Ivan Evseev, 1999: 282) mâna dreaptă² având o valorificare pozitivă, iar cea stângă³, negativă.

Mană cerească îl substituie pe Dumnezeu și a fost o apariție a Vechiului Testament, unde, Dumnezeu a spus că mai întâi va întinde mâna Sa ca să bată Egiptul, mai târziu, profeții vorbind de mâna cerească unde Jehova atinge cu mâna Sa gura lui Ieremia. Ezechiel a văzut mâna lui Yahve care îi întindea un tui de carte, mâna care apoi l-a prins de zulușii capului, iar pe Daniel l-a atins mâna lui Jehova, mâna care a scris pe perete "mene, mene, tekel." (Sever Mureșianu, 1893: 9)

1. În limbile din Orientul Îndepărtat, expresii de genul a pune mâna, a lăsa din mâna au înțelesul curent de a începe, respectiv a termina o treabă. Totuși, unele scrieri taoiste, Tratatul despre Floarea de Aur, le dau sensul alchimic de coagulare și de dizolvare, prima fază corespunzând efortului de concentrare spirituală, cea de-a doua, intervenției, dezvoltării libere a experienței interioare într-un microcosmos ce se sustrage condiționării spațio-temporale.

2. Moașa când înfășă întâi copilul, îi lăsa afară mâna dreaptă, căci așa era bine.

3. Se spune că nu trebuie să primești de la nimeni când îți dă cu mâna stângă pentru că reprezintă pagubă, să nu dai cu nimeni mâna când o întinde pe cea stângă pentru că mâna stângă e demonică, iar în practicile magice, oficiantul folosește cu precădere mâna stângă.

Cuvântul ebraic iad înseamnă și mână și putere, Mâna Dreptății, împărțirea dreptății, mâna stângă a lui Dumnezeu fiind tradițional legată de justiție, iar mâna dreaptă de milostenie, ceea ce corespunde potrivit Cabalei, mâinii ce pedepsește și mâinii drepte a lui Shekhinah, în China, mâna dreaptă corespunzând mai degrabă acțiunii, iar stânga, non-acțiunii, înțelepciunii, polaritate ce poate fi considerată ca baza mudrelor. (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, 2009: 594) În tradiția biblică și creștină, mână este un simbol al puterii și al supremației și atunci când cineva se află în mâna lui Dumnezeu, înseamnă că primește manifestarea duhului său, iar când mâna lui Dumnezeu atinge omul, acesta primește în el forța divină. Dumnezeu a atins cu mâna lui gură lui Ieremia, înainte de a-l trimite să prorocască, Ilie, pe muntele Carmel, a văzut cum se ridică din mare un norișor și a simțit mâna Domnului peste el, iar Avraam a refuzat să primească darurile corupătoare și atunci când regele Sodomei i-a oferit averi, el și-a ridicat mâna spre Dumnezeu, nu numai pentru a-i implora ocrotirea, ci pentru că El este singur stăpân peste ceruri și pământ. (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, 2009: 596) Mâna lui Dumnezeu apare adesea în iconografie ieșind dintre nori, în timp ce corpul rămâne ascuns în ceruri și, ca să-și manifeste divinitatea, ea apare înconjurată de o aureolă în formă de cruce. Mâna a fost deseori comparată cu ochiul căci și mâna vede, psihanaliza reținând această interpretare și considerând că mâna ce apare în vise este echivalentul ochiului.⁴ Expresia "mâna Ta cea puternică și brațul Tău cel întins" atrag atenția asupra acțiunilor benefice ale lui Dumnezeu și îl arată pe Acesta în toată splendoarea ființei Sale: "Chiar străinul, care nu-i din poporul Tău Israel, de va veni pentru numele Tău din pământ depărtat (Biblie, III Regi 8: 41-42); Căci ei au să audă de numele Tău cel mare și de mâna Ta cea puternică și de brațul tău cel întins, și el va veni și se va ruga la templul acesta." (Biblie, II Paralipomena 6: 32) Și generația leșirii a simțit și a trebuit să își aducă aminte mereu de mâna cea tare și brațul cel înalt ale Domnului, de puterea absolută a creatorului: "Eu am făcut pământul și pe om și pe viețuitoarele cele de pe fața pământului cu puterea Mea cea mare și cu brațul Meu cel puternic și am dat cui am vrut." (Biblie, Ieremia 27, 5, 32, 17) Măinile Domnului, pe care stă scrisă speranța fără de sfârșit s-au întrupat în mâinile lui Hristos răstignit, ele fiind martorele Învierii, Iisus spunându-i lui Toma "Adu degetul tău încoace și vezi mâinile

4. De aici și titlul "Orbul cu degete de lumină".

Mele", (Biblie, Ioan, 20, 27) mâna lui Iisus l-a atins pe lepros nu numai pentru a-l purifica și vindeca ci și pentru a șterge o pată legală prin care era exclus din societate, Iisus netemându-se de contactul cu cel bolnav, mâna Lui înlocuind un ritual magic și complicat, practicat în vremuri îndepărtate, pentru alungarea demonului leprei. (Maurice Cocagnac, 1997: 236) Mâna divină este deci simbolul puterii și îndurării lui Dumnezeu, puterea sa fiind transmisă Fiului, prorocului, preotului și omului, însă, muritorul de rând, dacă a vrut să meargă mână în mână cu Dumnezeu, a trebuit să își păstreze mâna în legătură directă cu inima. (Maurice Cocagnac, 1997: 238)

Potrivit lui Grigorie din Nyssa, mâinile omului au legătură și cu cunoașterea căci au drept scop limbajul, iar în tratatul său despre Facerea omului, el a scris că "...mâinile îi sunt de mare folos pentru nevoile limbii. Cine ar socoti folosirea mâinilor ca fiind semnul unei firi chibzuite n-ar greși câtuși de puțin, pentru motivul acceptat și lesne de înțeles, că mâinile ne îngăduie să redăm vorbele prin litere, unul dintre semnele gândirii este putința de a te exprima prin litere și de a vorbi cu mâinile, dând, prin slovele scrise, trăinicie sunetelor și gesturilor". (Grigore de Nyssa, 1944: 107) O analogie a omagiului feudal *immixtio manum*⁵ este regăsită în ritualul ceremoniei viitorilor preoți sau a viitoarelor călugărițe, în cadrul căreia fecioara sau cel ce urmează a fi hirotonisit își pun mâinile împreunate în cele ale episcopului, sensul gestului potrivindu-se cu ultimile cuvinte ale lui Hristos: "In manus tuas Domine, commedo spiritum meum". (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, 2009: 596)

Gesturile mâinii, mudrele⁶, foarte des întâlnite în iconografie, destinate pentru a exprima acțiuni, stări, atribute ale unor divinități sunt, după o interpretare simbolică următoarele: *abhaya mudra*, *varada mudra*, *tarjani mudra*, *anjali mudra*, *bhumishparsha mudra*, *dhuama mudra*, *dharmachakra mudra* și *vitarka mudra*. (Florentin Popescu, 2001: 119-120) Simbolismul esențial al mudrelor din iconografia hindusă și budistă poate fi observat și sugerat și în iconografia creștină și musulmană, *abhaya*

mudra simbolizând absența temerii, mâna stă ridicată, cu degetele întinse și palma în față⁷, *varada mudra*, darul, unde mâna este coborâtă, cu degetele întinse și palma în față⁸, *tarjani mudra*, amenințarea, pumnul fiind strâns și arătătorul îndreptat în sus, *anjali mudra*, este gestul de adorare și de rugăciune unde mâinile sunt împreunate într-o atitudine familiară creștinismului, *dhyana mudra*, gestul meditației, palmele deschise, orientate în sus, una peste cealaltă, *dharmachakra mudra*, gestul Roții Legii, al propovăduirii, care cunoaște mai multe variante, în general palma dreaptă este întoarsă înafară, iar degetul mare și cel arătător sunt unite, palma stângă este întoarsă înăuntru, iar degetul mare și arătătorul le ating pe cele de la cealaltă mână și *vitarka mudra*, gestul argumentării sau al expunerii, degetul arătător sau cel mijlociu ating vârful degetului mare. Simbolismul mudrelor nu este doar unul formal, cuvântul desemnând deopotrivă gestul și atitudinea spirituală pe care o exprimă și o dezvoltă. (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, 2009: 595)

Configurația mâinii cunoscute din icoană trebuie privită ca un rezultat, ca o ipostază formală derivată din logosul mâinii figurate, mâna fiind teandrică, divino-umană, simbolizând anatomia, cororalitatea făgăduită prin Înviere, corporalitatea antinomică, proprie Trupului Învierii, trup văzut și atins, deopotrivă consistent și inconsistent. Și mâna arhanghelilor simbolizează un trup similar, fiind în același timp masivă și firavă, robustă și efilată, bombată și plată, mângâietor, unduitoare, geometric tăioasă, tare și moale, întrupând anatomia simbolică a unei mâini omnipotente cu motricitate nelimitată, care poate îndeplini eficace orice mișcare, (Sorin Dumitrescu, 2010: 638) instituindu-se ca arhetip, ca model sublim al mâinilor umane viitoare. (Sorin Dumitrescu, 2010: 639)

Mănăstirea Panagia Sumela din Trabzon, Turcia, păstrează în cadrul programului său iconografic o frescă originală ce înfățișează Primul Sinod Ecumenic de la Niceea dar ineditul acestei reprezentări (deoarece scena există de altfel în multe alte locașuri de cult) constă în faptul că în aceasta, Sfântul Ierarh Nicolae este reprezentat pălmuindu-l pe ereticul Arie. Sfântul Nicolae este recunoscut la acest sinod drept un mare apărător al Adevărului și a dreptei credințe

5. A-ți pune mâinile în mâinile altcuiva înseamnă a-i încredința libertatea ta, a-ți abandona puterea, vasalul, de cele mai multe ori în genunchi, cu capul descoperit și neînarmat, își pune mâinile în cele ale suzeranului, care i le strângea. În acest rit al omagiului era vorba de o radiere de sine din partea vasalului și de o acceptare din partea seniorului.

6. Potrivit canonului budist, mâna strânsă este simbolul disimulării, al secretului, al ezoterismului dar mâna lui Buddha nu este niciodată strânsă pentru că Buddha nu ține nimic secret din învățătura sa.

7. Această mudră îi este atribuită lui Kali, puterea timpului nimicitor, care este ea însăși dincolo de teamă și care îi eliberează de aceasta pe cei ce o invocă.

8. Kali distruge elementele trecătoare ale universului, aflându-se astfel dincolo de tot ce este trecător și împărțind fericire.

pentru că atât de puternic a argumentat Sfântul Nicolae și atât de încăpățânat a fost Arie, încât, îngrijorat de ruptura care se putea face în Biserică, viitorul sfânt i-a dat ereticului o palmă în cadrul sinodului. Gestul sfântului împotriva lui Arie a produs tulburare, deoarece Sfântului Nicolae i-au fost reținute însemnele arhieriei, Sfânta Evanghelie și omoforul. Palma Sfântului Nicolae s-a manifestat dintr-o mare dragoste față de Hristos, iar Mântuitorul a cunoscut taina inimii sale, în timp ce "palmele" noastre, de cele mai multe ori, nu sunt decât manifestări ale lipsei dragostei celei adevărate. (<http://www.crestinortodox.ro/sarbatori/sfantul-nicolae/palma-sfantului-nicolae-127566.html>/accesat la data 10.12.2012)

În Islam, dintre toate părțile corpului uman, mâna împreună cu inima și ochiul este cea care drenează cel mai dens simbolism, cuplul de nedespărțit, binomul ochi-mână fiind astfel cel care oferă imaginarul descântecului. Mâna protecției trimite la origini, în Maghreb, ea purtând numele de Mână Fatmei, Mână Fatimei⁹ sau Keff Meriem adică Mână Mariei. A întinde palma mâinii deschise în fața unui dușman sau a unui potențial pericol a reprezentat un gest de apărare cunoscut încă din Antichitate, întâlnit atât în Palestina cât și în Neapole, în Italia, unde trebuia să îndepărteze occhis-ul, deochiul, gândul rău aruncat asupra cuiva, al-ain, mâna simbolizând persoana în sura coranica a lui Abu Lahab: "Să piară mâinile lui Abu Lahab și să piară și el." (Coran, Sura lui Abu Lahar, CXI) Echivalentele metonimice ale mâinii în Islam sunt numeroase, mâna posedă ca în expresia "Tot ceea ce mâinile voastre drepte, aymanukum, au posedat, malakat"¹⁰, mâna se emoționează, refuză, exprimă teamă, regretul, sau zgârcenia, "Și îți strâng, yaqbundunma, ei mâinile." (Malek Chebel, 2005: 256) Mâna primește și o semnificație distinctă, mâna dreaptă fiind pozitivă și benefică, mâna stângă, nefastă: "Cel căruia i se va da cartea în stânga lui va zice 'Vai mie!'" (Coran, Sura LXIX, 25) "În schimb în ceea ce îl privește pe cel căruia i se va da cartea în dreapta, cu acela se va face ușoară socoteală." (Coran, Sura LXXXIV) Coranul a evocat de asemenea mâna sau cele două mâini ale lui Allah, mâna corelată cu suveranitatea divină, mulk, în ceea ce privește însuși Numele lui Allah, el este format cu degetele, degetul mic corespunde lui lam, literă dublă „iar degetul mare lui he, care, cu regularitate trebuie așezat în forma lui deschisă, de unde originea divină a mâinii și a

cifrei cinci, simboluri foarte răspândite în lumea islamică. Ghazali a semnalat în acest sens că "În cazul că există deasupra celui care gravează cunoștințele Ceva care dispune de el, simbolul acesta este Mâna. Această prezentă, în calitatea în care ea înglobează Mâna, Tabla, Calemul, Scriptura, conform unei ordini armonioase, se spune în mod simbolic că posedă o formă". (Ghazali, 1981: 72) Cifra cinci, expresia mâinii, este considerat numărul individului creator, număr ce definește și principalii componenți ai omului, de la corpul fizic până la spirit, ultimul desemnat de Paracelsus drept ființă divină, ens deale. (Eugen Bindel, 2008: 47)

Anatomia divino - umană din artă este marcat doxologică, preamărind tainic puterea de întruchipare a dumnezeirii, caracteristică acestei anatomii miraculos flexibile fiind receptivitatea, permanenta luare aminte la cele mai fine tresăriri ale puterilor sufletești, mâna divino-umană simbolizată artistic, putând dilata sau restrânge metacarpienele ori falangele după placul inimii și cugetului său mlădiindu-și proporțiile și motricitatea la comandă, trupul mâinii iconice câștigând ușurință și agilitatea doxologiei verbale. (Sorin Dumitrescu, 2010: 640) Mână este un fel de sinteză, umană, dintre masculin și feminin, ea fiind pasivă prin aceea că poate conține și activa prin aceea că poate ține, dar ea îl deosebește pe om de orice alt animal și servește și la diferențierea obiectelor pe care le atinge și le modelează. Chiar și atunci când indică o luare în stăpânire sau afirmarea unei puteri, mâna ce împarte dreptatea, mâna pusă pe un obiect sau un teritoriu, mâna dată cu ocazia căsătoriei, evidențiază pe cel pe care îl reprezintă, fie în exercitarea funcțiilor sale, fie într-o situație nouă. (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, 2009: 596)

Simbolismul apare în mod special adaptat exigențelor naturii umane, care nu este o natură pur intelectuală, ci are nevoie de o bază sensibilă pentru a se înălța spre sferele superioare, compusul uman fiind luat așa cum este, unu și multiplu în același timp în complexitatea sa reală, este ceea ce omul are tendința să uite de când Descartes a pretins că între suflet și corp se poate stabili o separare radicală și absolută. (Réne Guénon, 1997: 9) Dacă simbolismul este, în esența sa, strict conform planului divin, și dacă mâna poate fi clasată după Sfânta Inimă și Ochiul Divin ca făcând parte din centrul ființei, acest simbol al mâinii, prin el însuși sau prin echivalentele sale, trebuie să ocupe un loc important în toate doctrinele ce descind mai mult sau mai puțin direct din tradiția primordială.

9. Fatima, fiica Profetului și mama tuturor credincioșilor.

10. Se subînțelege "robii din casa voastră."

Foto: Florin CĂLUGĂREANU